

Øyvind Berge og Christer Hyggen

Privatskoler i Norden

Omfang, utvikling og den politiske debatten

Øyvind Berge og Christer Hyggen

Privatskoler i Norden

Omfang, utvikling og den politiske debatten

© Fafo 2011
ISSN 0804-5135

Innhold

Forord	5
Privatskoler i Norden	6
Innledning og bakgrunn	6
Utbredelsen av private skoler i Europa	8
Utviklingen i Norge	10
Innledning	10
Kommunenes skolestruktur.....	10
Regler for privatskoler	11
Omfang og utvikling	13
Videregående skole	15
Debatten i Norge	18
Utviklingen i Danmark	19
Innledning	19
Kommunenes skolestruktur.....	20
Regler for friskoler	21
Omfang og utvikling	22
Debatten i Danmark.....	25
Utviklingen i Sverige	28
Innledning	28
Kommunenes skolestruktur.....	28
Regler for friskoler	29
Omfang og utvikling	30
Debatten i Sverige	34
Privatskoler i Finland og på Island	35
Finland	35
Island	35
Privatskoler i Norden – kunnskap og debatt	37
Fører privatskoler til segregering?.....	39
Er undervisningskvaliteten bedre i private skoler?.....	40
Er private skoler mer kostnadseffektive?	40

Avslutning: Systemet med private skoler i Norge, Sverige og Danmark	42
Tidligere utgivelser i det LO-finansierte prosjektet om utviklingen i de nordiske landene...	45
De nordiske modellene etter 2000	45
Utgivelser i 2010.....	45
Utgivelser i 2011	45
Referanser.....	46

Forord

Dette notatet er utformet til LOs møteserie «Politikk til Frokost», på oppdrag av Samfunnspolitisk avdeling i LO. Dette er et åpent arrangement, der gjennomgangstemaet så langt har vært «Norden som politisk laboratorium». Møtene blir ledet av Fafo-forsker Gudmund Hernes.

På oppdrag fra LO gjennomførte Fafo i 2009 dokumentasjonsprosjektet «De nordiske modellene etter 2000». Det finnes en rekke publikasjoner fra dette prosjektet, og alle kan fritt lastes ned fra www.faf.no. Det er egne notater som beskriver bakgrunnen og fellestrekkene til de nordiske landene, egne landnotater om utviklingen i Danmark og Norge, et notat om tiltakene mot finanskrisa og til sist et notat som gjør en sammenlignende oppsummering av utviklingen i Norge, Sverige og Danmark. Også i 2010 og 2011 har LO gitt Fafo i oppdrag å utarbeide bakgrunnsnotater om endringer i de nordiske modellene, som vil bli benyttet som underlagsmateriale for diskusjon på LOs frokostmøter. I 2010 kom notatene «Fremveksten av private helseforsikringer i Norden» og «Fagorganisering i Norden – status og utviklingstrekk». Tidligere i år kom rapporten «Innmeldt, påmeldt eller utmeldt – et annet bilde av utenforskap i Norge». Dette er andre publikasjonen i denne serien i 2011, og den omhandler omfanget av privatskoler i de nordiske landene. Notatet er i skrevet sensommeren 2010, men enkelte tall er oppdatert i forbindelse med lanseringen på frokostmøtet den 6. april 2011.

Det er flere som fortjener en takk for sine bidrag til dette notatet. Takk til Jon M. Hippe og Tone Fløtten for sine kommentarer til notatet, og til Fafos publikasjonsavdeling for ferdigstilling av notatet.

Oslo, april 2011

Øyvind M. Berge og Christer Hyggen

Privatskoler i Norden¹

Innledning og bakgrunn

Rett til utdanning for alle borgere står sentralt i de nordiske landene. Et godt utdanningssystem ses som en forutsetning for at alle borgere skal ha like muligheter til å fullføre utdanning og for at vi skal kunne ta vare på og videreutvikle et velferdssamfunn med små sosiale forskjeller mellom folk. Det er blant annet pekt på at utdanning sikrer landenes kompetansenivå og konkurranseevne. Samtidig omtales utdanning gjerne som et velferdsgode i seg selv. Dette fordi utdanning fremmer den enkeltes kompetanse til å mestre eget liv og hverdag. I tillegg stimulerer utdanning til demokratisk deltakelse, kulturell utvikling og til den enkeltes selvfølelse og identitet (St. meld nr. 44:2008/2009). Deltakelse i utdanning sikres ved plikt til deltakelse i utdanning på grunnivå og rett til plass i videregående opplæring.

Det offentliges ansvar for drift og finansiering av utdanningssystemet står sentralt i den «nordiske velferdsmodellen». Dette er ment å sikre mulighet for utdanning for hele befolkningen i det enkelte land. Det finnes imidlertid innslag av frittstående skoler, friskoler og privatskoler i alle de nordiske landene, men andel og utbredelse av slike varierer betydelig mellom landene og over tid, og styres blant annet av sentrale læreplaner, lover, finansieringssystemer, og ikke minst av holdningen til privatskoler blant ulike regjeringer og politiske flertall. På 1980-tallet var innslaget av frittstående skoler for eksempel høyere i Norge enn i Sverige, men reformer og lovendringer har lagt til rette for noe som kan betegnes som en eksplosjon i privatdrevne og privateide skoler i Sverige. Antallet svenske frie grunnskoler er tredoblet de siste 10–15 årene, og de utgjør i dag 15 prosent av skolene. I samme periode er antallet friskoler innenfor gymnasieskolen firedoblet, og snart er halvparten av alle skoler på dette nivået frittstående. Også i Norge har det fram til omkring 2005 vært en betydelig vekst i antall privatskoler, men på et langt mer moderat nivå. Selv om økningen i antall private grunnskoler fra 2000 til 2005 var på over 70 prosent, er det i dag bare 159 slike skoler i Norge – eller drøyt 5 prosent av alle skoler. I Danmark har det i flere år vært et langt høyere innslag av frittstående skoler enn det tradisjonelt har vært i Norge og Sverige. I dag er rundt 25 prosent av de danske grunnskolene frittstående. Andelen elever er imidlertid betydelig lavere (14 prosent), ettersom de danske friskolene gjerne er langt mindre enn de offentlige folkeskolene. Det er likevel både en vekst i antall elever og antall skoler.

¹ Selv om vi i dette notatet benytter begrepet Norden, tar vi først og fremst for oss utviklingen i Norge, Danmark og Sverige. I bare mindre grad vil vi omtale situasjonen i Finland og Island. Vi vil likevel bruke betegnelser som de nordiske land og den nordiske modellen. Dette fordi landene har svært mange likehetstrekk både samfunnsmessig, økonomisk og kulturelt, og fordi nordisk modell er et innarbeidet begrep som nettopp viser til denne likheten.

I dette notatet ønsker vi å se nærmere på denne utviklingen, og følgende problemstillinger vil være sentrale: Hvor stort er omfanget av privatskoler i de nordiske landene, og har landene fulgt den samme utviklingen de siste tiårene? Hvilke regler er det for etablering, statsstøtte og egenbetaling, og er det mulig for skoleeier å hente ut profitt? Hva er de sentrale politiske debattene knyttet til privatskoler i de tre landene?

Begrepet privatskole dekker et bredt spekter av ulike former for undervisning, med det til felles at skolene drives av andre enn myndighetene. Begrepet brukes som regel om skoler på grunn- og videregående skolenivå, og omfatter altså ikke utdanning på barnehagenivå eller høyere utdanning på universitets- eller høyskolenivå. Heller ikke folkehøyskoler faller inn under begrepet privatskoler.

I dette notatet ser vi på skoler som ikke direkte drives av det offentlige. I Danmark og Sverige benyttes begreper som frittstående skoler og friskoler om slike skoler, mens Norge i dag bruker benevnelsen privatskole. I en kort periode skilte man også i Norge mellom skoler som fikk offentlig støtte (friskoler) og rene kommersielle skoler (privatskoler). Dette begrepsmessige skillet benyttes ikke lenger, og vi vil i det videre benytte begrepsbruken som praktiseres i det enkelte land. Det finnes en rekke ulike modeller for utdanningssystemer og samspill mellom offentlig og privatdrevne skoler på alle undervisningsnivåer. I dette notatet omtaler vi særlig utvikling og bakgrunn for private/frittstående skoler på grunn- og videregående skolenivå i Norge og i Sverige, og på grunnskolenivå i Danmark.

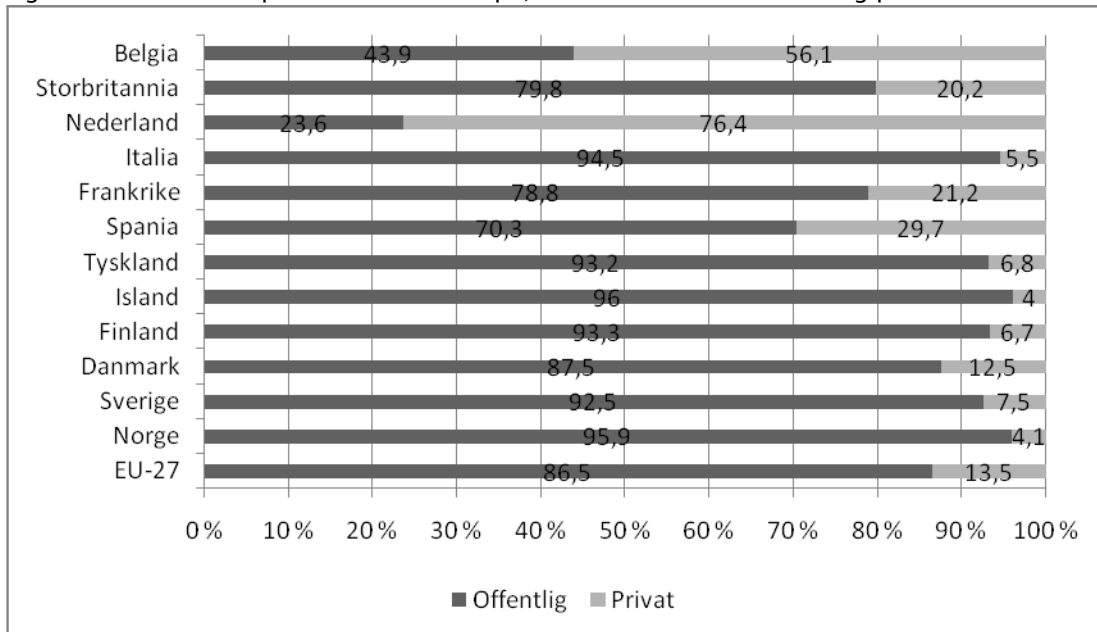
For å sette utviklingen i de nordiske landene i en kontekst, vil vi først gi et kort overblikk over utbredelsen av private skoler i Europa. Deretter vil vi gi en nærmere gjennomgang av situasjonen og utviklingen i Norge, Danmark og Sverige. Vi vil også presentere en kort situasjonsbeskrivelse av statusen i de øvrige nordiske landene, før vi ser nærmere på de politiske debattene knyttet til privat- og friskoler. Avslutningsvis vil vi oppsummere forskjeller og fellestrekk i de tre nordiske landene.

Utbredelsen av private skoler i Europa

Det finnes privatskoler i de aller fleste land i verden. Historisk sett var det meste av undervisning og skolevirksomhet privat. Mye av undervisningen var tidligere underlagt kirkevesenet, for eksempel ved katedralskoler.

I de fleste land i Europa er utdanning på grunn- og videregående skolenivå i hovedsak i offentlig regi. Innslag av privatskoler varierer likevel relativt mye mellom landene. Dette henger blant annet sammen med historisk utvikling av utdanningssystemene, men også med finansieringssystemer. Det finnes ulike varianter og definisjoner av hva som omfattes av begrepet private skoler i EU og OECD. Vi vil ikke gå inn på detaljene i dette her, men nøye oss med å beskrive skillet mellom skoler som drives av det offentlige og skoler som drives av institusjoner utenfor det offentlige.² Figur 1 viser andelen elever på grunn- og videregående skolenivå i private og offentlige skoler i et utvalg europeiske land. Vi ser at i EU er i gjennomsnitt (EU-27) 13,5 prosent av elevene innskrevet i private skoler. De nordiske landene lå i 2006 gjennomgående lavere enn EU-gjennomsnittet, med Danmark som det av landene med høyest andel elever innskrevet i private skoler.

Figur 1 Utbredelse av private skoler i Europa, andel av elever i hhv. off. og priv. skoler. 2006.

Kilde: Eurostat, UOE (Datauttak juli 2008 i (Eurydice 2009))

² For utdypende forklaring og definisjoner henviser vi til Eurydice 2009: Key data on Education in Europe 2009.

Av tabellen kan vi lese at det bare er Belgia og Nederland som har hovedtyngden av sine elever i private skoler. Det er altså ikke uvanlig med et visst innslag av private aktører i utdanningssystemene i Europa, men innslaget av privatskoler er nesten unntaksvis noe lavere i de nordiske enn i de andre europeiske landene.

I det videre vil vi se nærmere på utviklingen i Norden, med et særlig søkelys på utbredelsen av privatskoler i Norge, Sverige og Danmark.

Utviklingen i Norge

Innledning

Selv om private skoler har vært et kontroversielt tema politisk, har privatskoler alltid vært en del av skoletilbudet i Norge. Historisk sett var det å gå på privatskole koblet til sosial klasses tilhørighet, og skolene var som regel utilgjengelige for barn av arbeiderklassen. I dag finnes det flere skoler i privat regi som tilbyr et alternativ til den offentlige skolen. De private grunnskolene er i hovedsak steinerskoler, montessoriskoler eller skoler drevet på et kristent-pedagogisk grunnlag.

I skoleåret 2010/2011 var det 159 private grunnskoler i Norge. I tillegg var der 83 private videregående skoler (tall for skoleåret 2009/2010). Til tross for at det stadig har blitt flere private skoler i Norge, både på grunnskole- og videregående nivå, er omfanget av privatskoler langt mer beskjedent enn det man kan observere i våre naboland. Noe av bakgrunnen for dette er at privatskoler er svært omdiskutert i de politiske «blokkene» i norsk politikk. Mens den borgerlige regjeringen innførte friskoleloven i 2003, som gikk ut på at alle som ønsket det kunne starte en privatskole selv om tilbudet var likt det som ble tilbudt av det offentlige, valgte den rødgrønne regjeringen å introdusere frysloven da de kom til makta i 2005. Denne loven stanset midlertidig godkjenningen av alle nye privatskoler. Selv om dette i en periode stanset veksten i antall privatskoler, er hovedbildet at det i de senere årene har blitt stadig flere privatskoler, og at en større andel av elevmassen går på private skoler. I 2010 ble det godkjent 13 nye private grunnskoler, og ytterligere 37 skoler søker oppstart fra høsten 2011. Likevel er det i dag bare 2,6 prosent av elevmassen som går på private grunnskoler, og rundt 7 prosent av elevmassen som går på private videregående skoler.

Kommunenes skolestruktur

I de norske kommunene er det i dag 2798 offentlige grunnskoler, og i overkant av 150 privatskoler. Størrelsen på norske skoler (offentlig og private) varierer fra noen få til flere hundre elever per skole. I gjennomsnitt er det 304 elever på hver skole i 2010 (Utdanningsdirektoratet, Skolefakta). I 2008 hadde en tredjedel av alle grunnskolene under 100 elever (33 prosent), mens fire av ti hadde mellom 100 og 299 elever (40 prosent), og rundt en fjerdedel hadde 300 elever eller mer (27 prosent) (Utdanningsdirektoratet 2010d). Selv om dette innebærer at det er relativt mange små grunnskoler i Norge, er det bare rundt 8 prosent av elevmassen som går på skoler med færre en 100 elever. Drøyt halvparten av elevene (54 prosent) går på skoler som har flere enn 300 elever, mens de resterende 28 prosent går på skoler med mellom 100 og 299 elever (ibid).

Regler for privatskoler

I 1985 innførte den borgerlige Willoch-regjeringen en ny formålsparagraf i privatskoleloven. Det ble slått fast at formålet med loven skulle være å bidra til at det skal kunne opprettes og drives private skoler. Det ble gitt permanent hjemmel for å yte støtte til undervisningstilbud som representerte pedagogiske alternativer til den offentlige skolen, som eksempelvis Steinerskolen og Montessoriskolen (NOU 1997:16). Det er foretatt flere endringer av den nye privatskoleloven siden den trådte i kraft 1. august 1985. I 1992 ble blant annet bestemmelsen om betaling av skolepenger innskjerpet av regjeringen Brundtland III (ibid.). Den borgerlige regjeringen (Bondevik II) erstattet i 2003 privatskoleloven med lov om frittstående skoler (friskoleloven). Den viktigste endringen ble gjort overfor grunnskoler, der kravet om å utgjøre et religiøst eller pedagogisk alternativ ble fjernet. Følgelig kunne alle som oppfylte kravene starte privatskoler uavhengig av om tilbudet var likt det man fikk i den offentlige skolen eller ikke. Begrepet frittstående skoler var også nytt i forhold til den gamle loven. Begrepet omfattet alle skoler som var i privat eie, men som fikk offentlige tilskudd. Dette gjorde at man i perioden 2003 til 2005 skilte mellom privatskoler, som med sitt offentlige tilskudd ikke kunne drive kommersiell skolevirksomhet, og skoler som ikke fikk offentlig tilskudd og dermed kunne drive kommersiell skolevirksomhet (Informasjon om den nye friskoleloven, rundskriv 2003).

Etter valgseieren i 2005 varslet den rødgrønne regjeringen en stans i utbredelsen av privatskoler som ikke representerte et religiøst eller pedagogisk alternativ til den offentlige skolen. Dette skjedde først gjennom en midlertidig fryslov som skulle gjelde inntil ny privatskolelov skulle behandles i 2007 (Ot.prp. nr. 43 (2005–2006) om endringer i friskoleloven og fagskoleloven). Med dette reverserte regjeringen endringene i lovverket som regjeringen Bondevik II hadde introdusert et par år i forveien. Kunnskapsminister Øystein Djupedal varslet også at i tillegg til å stanse alle søknadene om etablering av privatskoler, ville regjeringen trekke tilbake tillatelsene for alle privatskolene som ikke hadde begynt sin praksis innen 13. desember 2005. Bakgrunnen for dette var at en rekke tillatelser hadde blitt innvilget av den avgåtte utdanningsministeren, Kristin Clemet, samme høst. I alt lå det inne godkjenning om 22 000 nye elevplasser, noe som ville tilsvare en formidabel økning i antall elevplasser ved privatskolene. Regjeringen åpnet likevel opp for at Utdanningsdirektoratet kunne gi unntak fra frysloven i særlige tilfeller. Dette gjaldt først og fremst etablering av grendeskoler.

I et forlik med Kristelig Folkeparti vedtok den rødgrønne regjeringen en ny privatskolelov i 2007. Den viktigste endringen fra friskoleloven var gjeninnføringen av krav til grunnlag som skiller tilbudet fra det man får i den offentlige skolen, for eksempel religiøst eller anerkjent pedagogisk retning. Dernest ble den automatiske retten til godkjenning som eksisterte etter friskoleloven fjernet. Etter den nye loven er det opp til departementet å gjøre en vurdering om godkjenning av skoler som oppfyller ett av de alternative kravene til grunnlag. Ingen elever ved allerede godkjente private skoler ble berørt av disse endringene. Private skoler som var i drift etter friskoleloven 13. desember 2005, da frysloven ble iverksatt, fikk drive sin virksomhet videre.

For å bli godkjent som privatskole er det også et krav om å være mer enn 15 elever ved skolen. Dersom en skole har færre enn 15 elever i tre sammenhengende skoleår, faller godkjenningen til skolen bort (jf. privatskoleloven § 2-2). For norske skoler i utlandet er denne minimumsgrensen på ti elever (ibid.). Det er heller ikke lov å tjene penger på å drive privatskole i Norge. I privatskoleloven § 6-3 fastslås det at *alle offentlige tilskudd og skolepenger skal komme elevene til gode*. Det presiseres at skolen ikke kan:

«... gi utbytte eller på annen måte overføre overskudd til eierne eller deres familiedlemmer, verken når skolen er i drift eller om driften blir lagt ned, og at skolen ikke kan pådra seg kostnader i form av leieutgifter for eiendom eller lokaler som tilhører skolens eiere eller deres familiemedlemmer eller på noen annen måte pådra seg kostnader som kan innebære at alle offentlige tilskudd eller eiendeler fra elevene ikke kommer elevene til gode.»

Skolene har likevel rett til å kreve inn skolepenger, og det er skolens styre som kan fastsette størrelsen på skolepengene. Denne retten begrenses av privatskoleloven § 6-2, som definerer et tak på hvor mye skolen kan kreve inn. Skolepengene kan utgjøre inntil 15 prosent av tilskuddsgrunlaget som fastsettes av departementet. De statlige tilskuddene til grunnskolene i Norge ble inntil i fjor beregnet etter en såkalt trappetrinnsmodell. På barnetrinnet (1. til 7. klasse) fikk de offentlige skolene et tilskudd på 118 400 kroner per elev dersom skolen hadde inntil 40 elever, 55 200 kroner dersom skolen har mellom 41 og 200 elever, og 53 200 dersom skolen hadde flere enn 200 elever. På ungdomstrinnet (8. til 10. klasse) fikk de offentlige skolene et tilskudd på 120 200 kroner dersom skolen har inntil 40 elever, 55 700 kroner dersom skolen har mellom 41 og 200 elever, og 53 500 dersom skolen har flere enn 200 elever. Bakgrunnen for denne tilskuddsmodellen var å ta hensyn til at kostnadene med å drive skoler avhenger av skolens størrelse.³ De private grunnskolene fikk et tilskudd tilsvarende 85 prosent av satsene til den offentlige skolen (Utdanningsdirektoratet 2009a, privatskoleloven § 6-1). Etter en evaluering av trappetrinnsmodellen gjennomført av Høgskolen i Molde ble Kunnskapsdepartementet anbefalt å gå over til en modell med bare ett knekkpunkt og to satser (Utdanningsdirektoratet 2011). I 2011 fikk de private grunnskolene i Norge 85 prosent av følgende satser:

Trinn	Til og med 46 elever	Fra 47 elever
Barnetrinnet	125 100	57 900
Ungdomstrinnet	127 100	58 300

I tillegg kan de altså kreve inn skolepenger tilsvarende de resterende 15 prosent av dette tilskuddsgrunlaget (jf. privatskoleloven § 6-2). For en elev på barnetrinnet på en liten

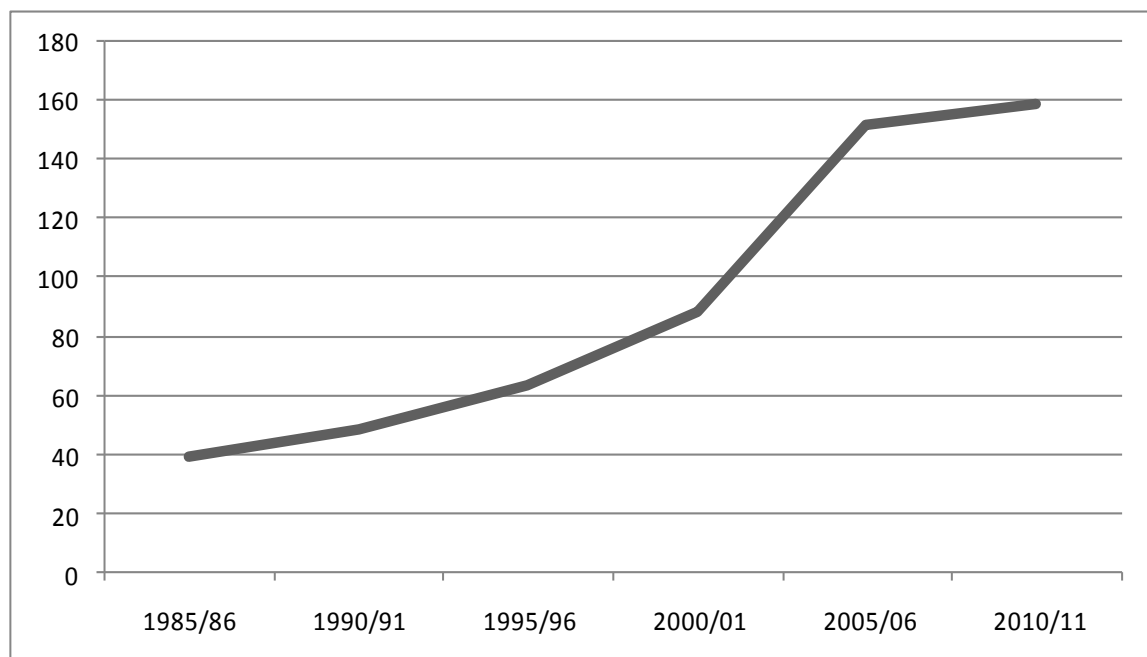
³ Satsene for skoler under 40 elever ble beregnet ut i fra kostnadene til de 20 kommunene med minst gjennomsnittlig skolestørrelse. På samme måte ble tilskuddet til skoler med flere enn 200 elever beregnet ut fra kostnadene til de 20 kommunene med størst gjennomsnittlige skoler. For de mellomstore skolene ble det plukket ut 10 kommuner fra hver side av den kommunen som i gjennomsnitt hadde 200 elever per skole, og et gjennomsnittlig kostnadsnivå beregnes av dette utvalget (Utdanningsdirektoratet 2009b).

skole kan altså skolepengene maksimalt utgjøre 18 765 kroner årlig. Det er ettertrykkelig fastslått i loven at verken grunnskoler eller videregående skoler kan kreve noen form for betaling for elever utover det som følger i den paragrafen. Det er også presisert at videregående skoler er ansvarlige for å holde elevene med nødvendige trykte og digitale læremidler og at elevene ikke kan pålegges å dekke noen del av utgiftene til dette utover det som følger av forskrift fra departementet.

Omfang og utvikling

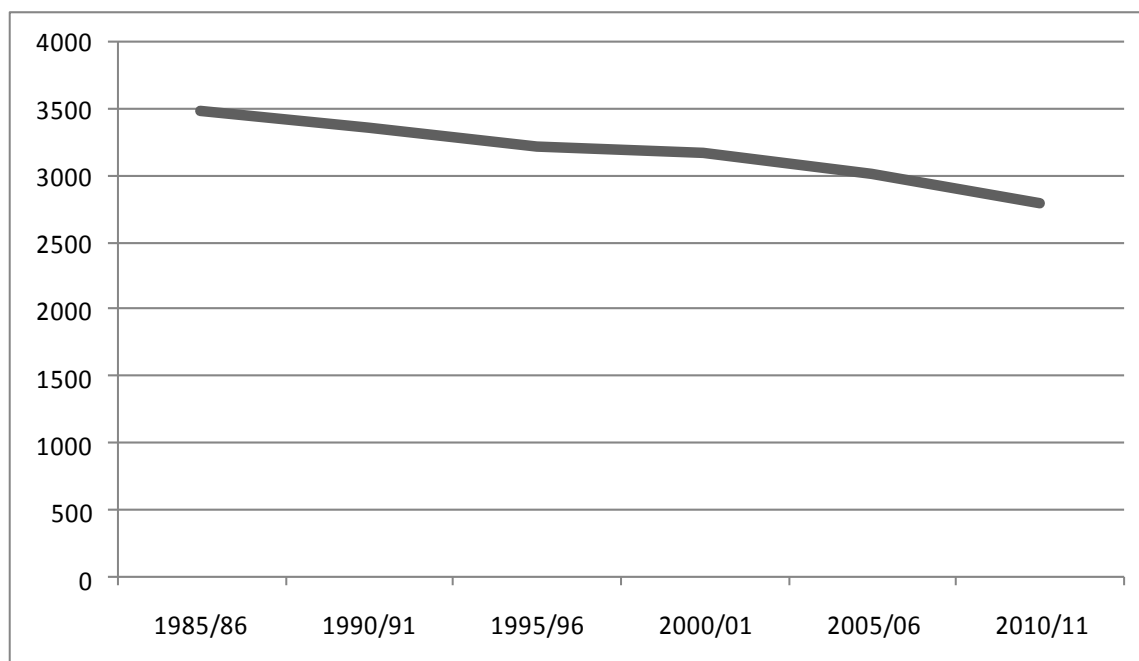
Av figur 2 kan man se hvordan det fra midten av 80-tallet stadig ble flere private grunnskoler i Norge. Mens det for skoleåret 1985/1986 bare var 39 slike skoler, var det i skoleåret 2000/2001 over det dobbelte, det vil si 88 privatskoler. Likevel representerer dette et beskjedent omfang sammenlignet med Danmark og til dels Sverige. I samme periode ble det også stadig færre offentlige grunnskoler. Av figur 3 framgår det at det forsvant i overkant av 300 offentlige skoler fra 1985 til 2000, en reduksjon på rundt 9 prosent. Dette medførte at andelen privatskoler vokste fra 1,1 prosent i 1985 til 2,4 prosent i 2000. Veksten holdt også fram de første fem årene etter 2000, der det kom til over 60 nye skoler. I skoleåret 2005/2006 var antallet private grunnskoler kommet opp i 152, tilsvarende en økning på 73 prosent i løpet av fem år.

Figur 2 Antall private grunnskoler i Norge 1985–2010

Kilde: SSB (2001) for perioden 1985 til 2000, og Utdanningsdirektoratet (2010) for tall for 2006/06 og 2009/10.

Figur 3 Antall offentlige grunnskoler i Norge 1985–2010

Kilde: SSB (2001) for perioden 1985 til 2000, og Utdanningsdirektoratet (2010) for tall for 2006/06 og 2009/10.

Som det framgår av figur 2, har veksten i antall privatskoler stanset opp etter regjeringsskiftet i 2005. Dette må blant annet ses i sammenheng med at den rødgrønne regjeringen erklærte at den ikke ønsket en økning i privatskoler. Etter en periode der friskoleloven åpnet for at alle som oppfylte kravene kunne starte privatskoler uavhengig av om tilbudet var likt det man fikk i offentlig skole eller ikke, innførte regjeringen som nevnt den såkalte frysloven. At grafen flater ut etter 2005, henger således sammen med at alle søknader om etablering av privatskoler ble stanset, og at tillatelsene for alle privatskolene som ikke hadde begynt sin praksis innen 13. desember 2005 ble trukket tilbake. Fra 2005–2010 har derfor økningen i antall privatskoler vært marginal, med bare ni flere skoler i skoleåret 2010/2011 enn det var i 2005. Reduksjonen i antallet offentlige grunnskoler har imidlertid fortsatt. Mens det ved årtusenskiftet var 3172 offentlige grunnskoler, var antallet nede i 3012 i 2005, og nede i 2798 for skoleåret 2010/2011. Selv om 13 av 21 søknader om private skoler i 2010 fikk innvilget oppstart skoleåret 2010/2011 (Utdanningsdirektoratet 2010b), økte det totale antallet private grunnskoler med tre sammenlignet med skoleåret 2009/2010. Utdanningsdirektoratet har mottatt 37 søknader om oppstart fra høsten 2011 (Utdanningsdirektoratet 2010c).

Andelen *elever* i private grunnskoler er imidlertid lavere enn andelen private grunnskoler skulle tilsi. Dette skyldes at de private grunnskolene har et lavere gjennomsnittlig elevtall enn de offentlige. Det har likevel vært en økning i andelen av norske elever som går på en privat grunnskole de siste 25 årene. Skoleåret 1985/86 gikk 4400 av grunskoleelevene i private skoler, noe som utgjorde 0,8 prosent av elevmassen. Ti år senere var det 1,5 prosent av elevmassen som gikk på private grunnskoler, mens det i 2005/2006

var rundt 14 450 privatskoleelever, eller 2,3 prosent av elevmassen (SSB 2001, Utdanningsdirektoratet 2010a). I perioden 2004 til 2009 er det blitt rundt 3000 flere elever på private grunnskoler. Den største økningen kom fra skoleåret 2004/2005 til skoleåret 2005/2006, da det gikk fra å være rundt 12 800 til 14 450 elever. Etter dette har elevveksten avtatt, men det har fortsatt vært noe vekst fram til skoleåret 2010/2011, da elevantallet var oppe i 16 250, en økning på drøyt 400 elever fra året før (ibid.). I dag går drøyt 2,6 prosent av elevmassen på private grunnskoler (Utdanningsdirektoratet, Skolefakta).

Selv om antall elever og skoler vokser, kan det synes som om det er mange små skoler som nå blir opprettet. I 1985 var det som nevnt 4400 elever ved private grunnskoler, mens det var 39 slike skoler. Det innebærer at det gikk i gjennomsnitt 113 elever på hver privatskole. I 1990 var det noen flere elever per privatskole. Da gikk det i gjennomsnitt 117 elever på hver av disse skolene. Gjennom 1990-tallet og første halvdel av 2000-tallet var imidlertid veksten i antall privatskoler større enn veksten i antall privatskoleelever. I 1995 var det i gjennomsnitt 114 elever på hver privatskole, i 2000 var det i gjennomsnitt 105 elever, mens det i 2005 bare var 96 elever på hver privatskole. Selv om gjennomsnittantallet for skoleåret 2010/2011 har vokst igjen til 102 elever per skole,⁴ kan trenden indikere at mens de første privatskolene ble opprettet i sentrale strøk, har noe av tilfanget av skoler kommet på mindre steder, med færre elever. SSB sin gjennomgang av privatskolene i 2001 viser at over halvparten av landets privatskoler var å finne i de fem fylkene Akershus, Rogaland, Hordaland, Oslo og Vestfold. Om man også inkluderer de seks privatskolene som var i Sør-Trøndelag, var seks av ti privatskoler konsentrert i under en tredjedel av landets fylker. Til sammenligning var det få eller ingen private grunnskoler i distriktsfylker som Sogn og Fjordane (ingen), Finnmark (én), Møre og Romsdal (to), Nordland (to), Aust-Agder (to), Hedemark (to) og Telemark (to). En gjennomgang av den fylkesvise oversikten til Utdanningsdirektoratet viser til sammenligning at bare 39 prosent av privatskolene var å finne i de fem fylkene Akershus, Rogaland, Hordaland, Oslo og Vestfold i 2010/2011. Selv om man inkluderer de ni privatskolene som er i Sør-Trøndelag, utgjør denne tredjedelen av landets fylker nå under halvparten (45 prosent) av landets privatskoler. Derimot er det nå kommet to skoler i Sogn og Fjordane, mens det er hele tolv skoler i Møre og Romsdal, ti skoler i Nordland, ti skoler i Troms og ni i Hedemark. Det er fortsatt få skoler i Finnmark (to), Aust-Agder (fire) og Telemark (tre) (Utdanningsdirektoratet 2011b).

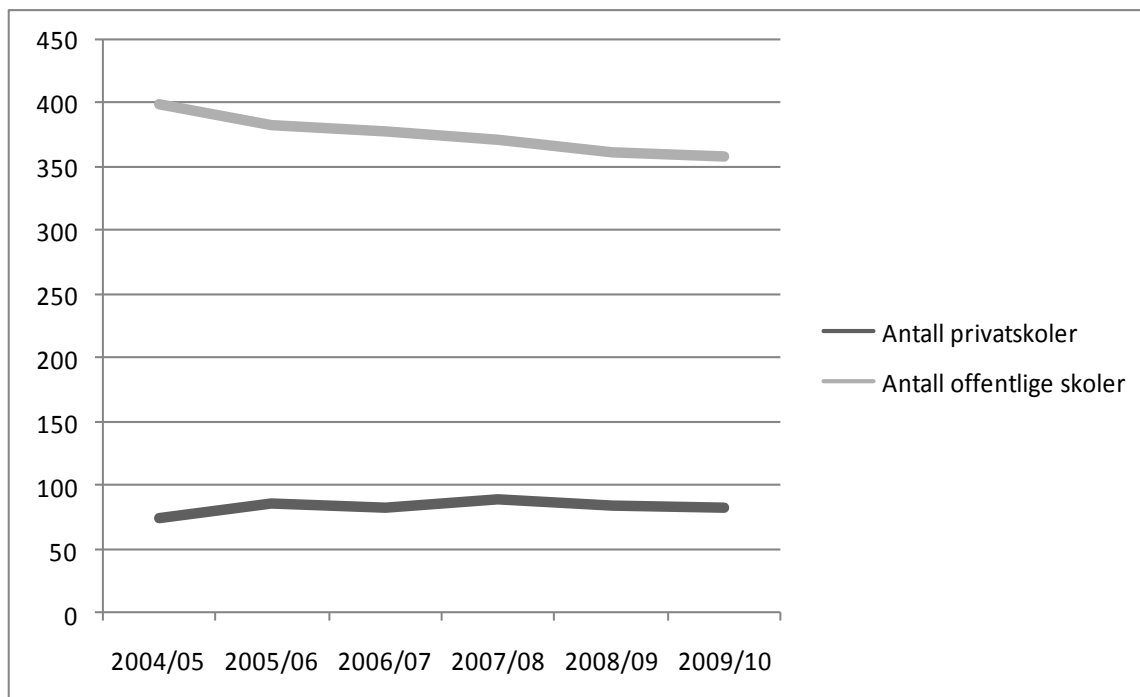
Videregående skole

På samme måte som for grunnskoler, har antallet private videregående skoler vært relativt stabilt i perioden 2004 til 2010. Av figur 4 går det fram at det i perioden bare har kommet til åtte nye private videregående skoler, og at det i 2010 er 83 slike skoler. I

⁴ Til sammenligning var det samme skoleår i gjennomsnitt 214 elever på hver offentlige grunnskole.

samme periode har imidlertid mer enn 40 offentlige videregående skoler blitt lagt ned (fra 400 til 359).

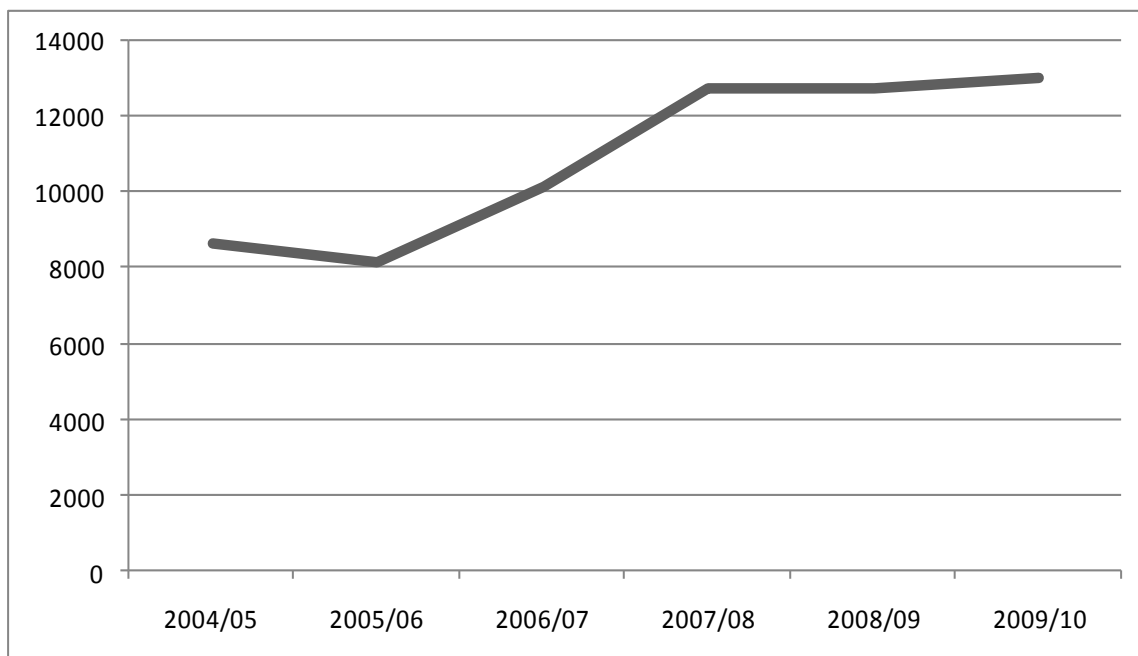
Figur 4 Antall videregående skoler fordelt på eierform i Norge 2004–2010.

Kilde: Utdanningsdirektoratet 2010a

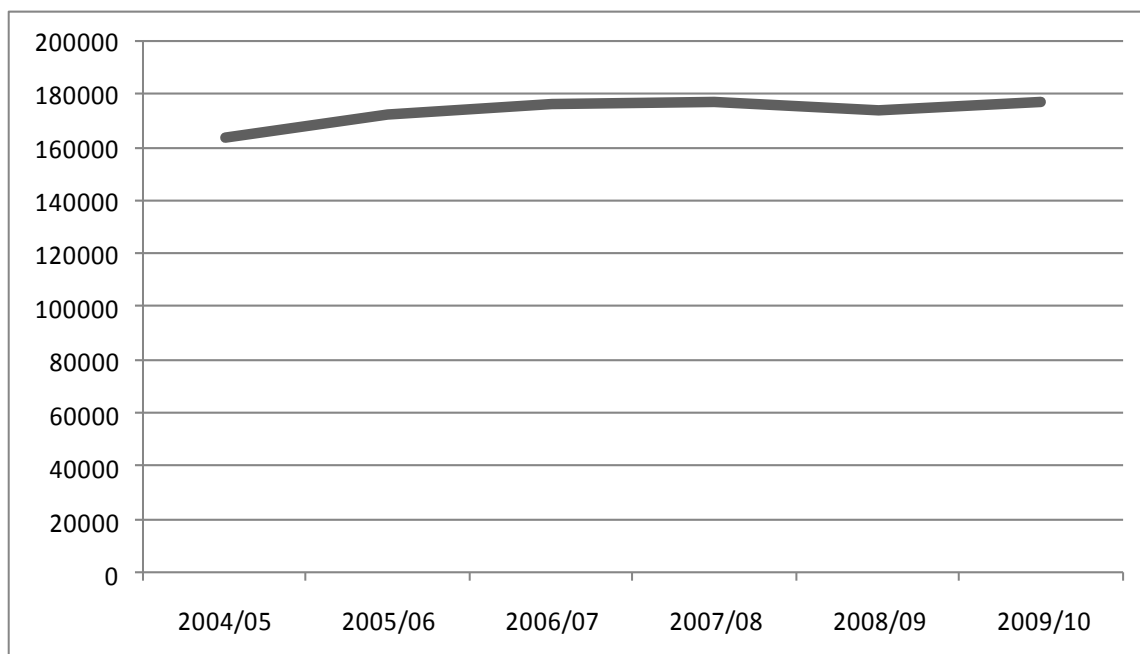
Selv om det har kommet få nye skoler til, har det vært en stor økning i antall elever på private videregående skoler. Av figur 5 går det fram at det har vært en økning på rundt 50 prosent i perioden 2004 til 2010. Mens det i skoleåret 2004/2005 gikk 8645 elever på private videregående skoler, var man for skoleåret 2009/2010 passert 13 000 elever. Dette utgjorde likevel ikke mer enn rundt 7 prosent av elevene som var under videregående utdanning. At 7 prosent av elevmassen er under utdanning ved en privatskole, betyr at innslaget av privat er betydelig høyere på videregående enn på grunnskolenivå. Av figur 6 framgår det også at antall elever ved offentlige videregående skoler økte i perioden 2004–2010. Økningen på vel 13 000 elever, eller 8 prosent, er uansett beskjeden sammenlignet med veksten som har funnet sted ved de private institusjonene.

Figur 5 Antall elever på private videregående skoler i Norge fra 2004-2010

Kilde: Utdanningsdirektoratet 2010a

Figur 6 Antall elever på offentlige videregående skoler fra 2004-2010

Kilde: Utdanningsdirektoratet 2010a

Debatten i Norge

Det er en løpende politisk debatt i Norge knyttet til hvilken rolle private skoler skal spille som del av det norske utdanningssystemet. Kjernes spørsmålet i debatten er i hvor stor grad det offentlige skal bidra til finansieringen av slike skoler, men også hvilke argumenter og ideer som skal legges til grunn for godkjenning av skoler utenfor det offentlige regi (Karlsen 2005). De borgerlige partiene ønsker at det skal være lettere for private aktører å starte opp skoler. Når de borgerlige satt med regjeringmakten, ble det som nevnt åpnet for at private aktører kunne starte skole selv om tilbudet var det samme som det som ble tilbudt av det offentlige. Fremskrittspartiet ønsker også private aktører velkommen. De foreslår blant annet fri etableringsrett, samt en likestilling av private og offentlige skoler økonomisk. I dag får privatskoler bare 85 prosent av tilskuddet som offentlige skoler mottar.

Den sittende rødgrønne regjeringen har på sin side klart uttrykt at de ikke ønsker en økning i privatskolenes omfang. I regjeringserklæringen fra 2005 ble det varslet at regjeringen planla å «motarbeide kommersialisering av undervisningssektoren», samt «gjennomgå regelverk og støtteordninger for private skoler for å stramme inn utbredelsen av private skoler som ikke utgjør et religiøst eller pedagogisk alternativ til den offentlige skolen» (Soria Moria-erklæringen, kapittel 10). Aller lengst i sin skepsis mot private skoler går regjeringspartiet SV. På landsmøtet i 2009 vedtok partiet at «Pedagogiske og religiøse alternativer skal på sikt avvikles. Barn som har behov for alternativ pedagogikk, skal få det i den offentlige skolen.» Vedtaket skapte heftig debatt i Norge. Dels fordi SV satt med kunnskapsministeren og med dette signaliserte at de var på kollisjonskurs med sin egen regjering – like etter at regjeringen hadde inngått kompromiss med KrF om en ny privatskolelov, og dels fordi vedtaket ble oppfattet å være i strid med menneskerettighetene. Daværende kunnskapsminister Bård Vegard Solhjell (SV) avviste at vedtaket innebar at SV ville jobbe for å stenge private, pedagogiske alternativer, som for eksempel Steinerskolen, Montessoriskolen eller grendeskoler (Aftenposten 2009). SV landsstyremøte valgte også å presisere sitt eget landsmøtevedtak:

«SV går til valg på dagens privatskolelov, som sikrer drift av privatskoler med alternativ pedagogikk. Statusen til de private skolene med alternativ pedagogikk vil ikke bli vurdert, så lenge alternativ pedagogikk ikke blir godt nok ivare tatt innen det offentlige. Innenfor rammene av menneskerettighetene ønsker SV å begrense omfanget av religiøse skoler.»

Utviklingen i Danmark

Innledning

«Som undervisningsminister må jeg bare si, at alle er i deres gode ret til at oprette friskoler – det er faktisk en grundlovssikret valgfrihed. Det er så min opgave at fastholde folkeskolen som et rigtig godt valg for alle forældre.»

Daværende undervisningsminister Tina Nedergaard 16. August 2010

Skoler som ikke drives av det offentlige omtales i Danmark som frie grunnskoler, men begreper som friskoler, privatskoler eller private grunnskoler blir også benyttet. I dag er drøyt 25 prosent av alle grunnskoler friskoler, og drøyt 14 prosent av elevene går på slike skoler (Undervisningsministeriet 2011, Kølving 2011). At andelen elever er mindre enn andelen skoler, skyldes at friskolene gjerne har relativt få elever. Mange av friskolene starter opp etter initiativ fra foreldre som ønsker et alternativ til den lokale folkeskolen, eller på grunn av at lokalpolitikere beslutter å legge ned den offentlige folkeskolen. Friskoler kan også opprettes på bakgrunn av forskjellige pedagogiske, religiøse og ideologiske holdninger. Mens det stadig har blitt færre offentlige grunnskoler (folkeskoler), har antallet frie grunnskoler vokst både gjennom 90-tallet og de første ti årene av 2000-tallet (Glass og Janssen 1999, Undervisningsministeriet 2010). Etter årtusenskiftet har det forsvunnet 161 offentlige folkeskoler, mens det siden midten av 90-tallet har kommet til rundt 100 friskoler.

Som sitatet fra den tidligere ministeren ovenfor indikerer, er det en grunnlovssikret rett til å opprette friskoler med statstilskudd, gitt at man følger bestemmelsene i lov om friskoler og private grunnskoler (friskoleloven). Dette fordi Grunnlovens § 75 fastslår en undervisningsplikt, og ikke en skoleplikt. De frie grunnskolene mottar et statstilskudd tilsvarende 75 prosent av utgiften i folkeskolen, normalt utbetalt med tre års forsinkelse. I 2001 ble det utbetalt 3,1 milliarder (danske kroner) til de private grunnskolene, mens det i 2008 ble utbetalt nærmere 4 milliarder (Bang 2003, Sektorregnskap for frie grunnskoler 2008).

Kommunalreformen som trådte i kraft den 1. januar 2007 endret for alvor det danske kommunekartet. Den borgerlige regjeringen fikk gjennomslag for å redusere antall kommuner fra 271 til 98, og alle kommunene fikk da et innbyggertall på over 30 000. Målet for reformen var mer effektiv offentlig tjenesteproduksjon, og har ført til at det i mange kommuner har blitt en debatt om skolestruktur. Debatten har særlig dreid seg om en vurdering av mulighetene for å oppnå større effektivitet og kvalitet på skolen gjennom endring av skolestørrelsen. I en del kommuner har dette medført planer om å legge ned enkelte skoler. I november 2008 var det ifølge UNI•C Statistikk & Analyse planer om å legge ned 25 skoler i 13 kommuner fra og med starten på skoleåret 2009/2010.

Ti av disse offentlige skolene skulle legges helt ned, mens 15 ble planlagt å fortsette som undervisningssteder underlagt andre skoler. Et flertall av de berørte skolene (52 prosent) hadde under 150 elever, mens de øvrige hadde mellom 150 og 600 elever. Av de skolene som skulle legges helt ned, var det bare to skoler som hadde over 150 elever. Selv om friskolene gjennomgående er mindre skoler og har færre elever enn den offentlige folkeskolen, har elevandelen i de frie grunnskolene de første årene av 2000-tallet stadig blitt større i forhold til folkeskolen (Seitzberg og Boldt 2008). Dette skyldes først og fremst vekst i antall friskoler, men også at disse skolene har vokst i størrelse, slik at det nå er i gjennomsnitt flere elever på hver friskole enn det var tidligere.⁵ Fra skoleåret 2005/2006 til skoleåret 2009/2010 har det samlede elevtallet i grunnskolen falt med 3750 elever. Både folkeskoler og spesialskoler for barn samt dagbehandlingshjem fikk færre elever fra 2008/2009 til 2009/2010, i folkeskolen ble det 4060 færre elever. Elevtallet i de fire grunnskolene vokser, bare fra 2008/2009 til 2009/2010 ble det 916 flere elever på disse skolene.

Kommunenes skolestruktur

I de danske kommunene er det i dag drøyt 1500 offentlige folkeskoler. Størrelsen på disse varierer fra noen få til mer enn 1000 elever per skole. I gjennomsnitt var det 380 elever på hver folkeskole i 2009/2010. Tilsvarende var det 354 elever på hver skole ved starten av skoleåret 2008/2009 (Hornbek 2009). At det gjennomsnittlige elevtallet har økt med 26 elever, kan være et uttrykk for at mindre folkeskoler har blitt lagt ned. Nesten halvparten av folkeskolene har flere enn 400 elever (17 prosent av folkeskolene har flere enn 600 elever, mens 30 prosent har mellom 401 og 600 elever). 9 prosent av folkeskolene har færre enn 101 elever, mens de øvrige (44 prosent) har mellom 101 til 400 elever (Kølving 2011).

Etter at kommunalreformen trådte i kraft, med de endringene det har medført for det danske kommunekartet, har det flere steder pågått en debatt om skolestruktur. Målet er å heve effektiviteten og kvaliteten på folkeskolen gjennom endringer av skolestørrelsen og ved å etablere ledelsesfelleskaper der to eller flere selvstendige folkeskoler får en felles skoleleder (ibid.). I november 2008 var det 31 ledelsesfelleskaper som omfattet nærmere 15 000 elever. UNI•C Statistikk & Analyse viser til at den danske regjeringen også fokuserer på de nye kommunenes mulighet til å effektivisere skolestrukturen. Fra regjeringserklæringen heter det:

⁵ Det har imidlertid ikke i gjennomsnitt blitt flere elever per klasse, normalklassekvotienten har faktisk falt fra 17,2 til 17 i 2009. Den falt ytterligere til 15,6 i 2010. Kølving (2011) viser at den gjennomsnittlige normalklassekvotienten har falt både i den offentlige folkeskolen og for de fire grunnskolene. Det er imidlertid forskjeller mellom de to skoletypene. Mens kvotienten har falt med 1,2 for de frie grunnskolene fra 2006 til 2010, har fallet i folkeskolen bare vært 0,6.

«Kommunerne skal have større frihed til at indrette kommunernes skolevæsen i overensstemmelse med lokale forhold. Blandt andet skal der være bedre muligheder for at etablere fælles ledelse af folkeskoler og daginstitutioner, og der skal ske en forenkling og samtænkning af uddannelsesbog, uddannelsesplan og elevplan.»

I tillegg til de offentlige folkeskolene, er det i de danske kommunene i overkant av 500 frie grunnskoler. Dette er skoler som tilbyr elevene et pedagogisk, religiøst eller ideologisk alternativ til den offentlige grunnskolen (Bang – Undervisningsministeriet 2003). Et fellestrekk for disse skolene er at foreldrene må betale for at deres barn er elever på skolen.⁶ Det er store forskjeller mellom folkeskolene og friskolene når det kommer til størrelsen på klassen. På de fire grunnskolene går det i gjennomsnitt 184 færre elever enn i folkeskolen i 2010 (196 versus 380) (Kølving 2011). For skoleåret 2009/2010 hadde 69 prosent av de fire grunnskolene under 201 elever, mens det samme kun gjaldt rundt 29 prosent av folkeskolene (ibid.). Bare 13 prosent av de frie grunnskolene hadde over 400 elever, mens andelen folkeskoler til sammenligning var 47 prosent. Typisk er det også langt færre elever i klassen på friskolene. Kølving (2001) peker på at det er særlig i ytterkategoriene (særlig store/små klasser) vi kan se store forskjeller mellom de to skoletypene. Andelen klasser med 1–10 elever utgjør 7 prosent av folkeskolene, mot 25 prosent av de frie grunnskolene. På samme måte er andelen klasser med mer enn 24 elever langt høyere i folkeskolene (13 prosent) enn i de frie grunnskolene (4 prosent).

Regler for friskoler

De frie grunnskolene er grunnskoler med eller uten ungdomstrinn (8. til 10. klasse). Skolene skal på samme måte som den offentlige folkeskolen minst omfatte 1. til 7. trinn, inkludert en ettårig førskole (børnehaveklasse) (jf. friskoleloven § 2). Selv om rammene for undervisningen i de frie grunnskolene er friere, skal den møte de krav som alminneligvis stilles til undervisningen i folkeskolen (friskoleloven § 1, Undervisningsministeriet 2010b).

Etableringen av en fri grunnskole skal meldes til kommunalbestyrelsen i skolekommunen og til Undervisningsministeriet innen 15. august forut for det skoleåret som skolen ønsker tilskudd til (jf. friskoleloven § 8). Skolen må da innberette opplysninger og leder, styre og forventet elevtall i tre år framover (Undervisningsministeriet 2010c). Når man melder inn opprettelsen av en ny friskole, må det også innbetales et depositum på 20 000 (danske) kroner til Undervisningsministeriet. Friskolene får statstøtte til driftsutgifter ut fra antall elever ved skolen. I tillegg gis det et bygningstilskudd som også tildeles etter elevtall. Friskolene kan motta ytterligere tilskudd til eksempelvis skolefritidsordning, språkstimulering og for å redusere skolepenger og foreldrebetaling (jf. friskoleloven § 12 til 17). Samlet utgjør statstøtten 75 prosent av inntektene til friskolene,

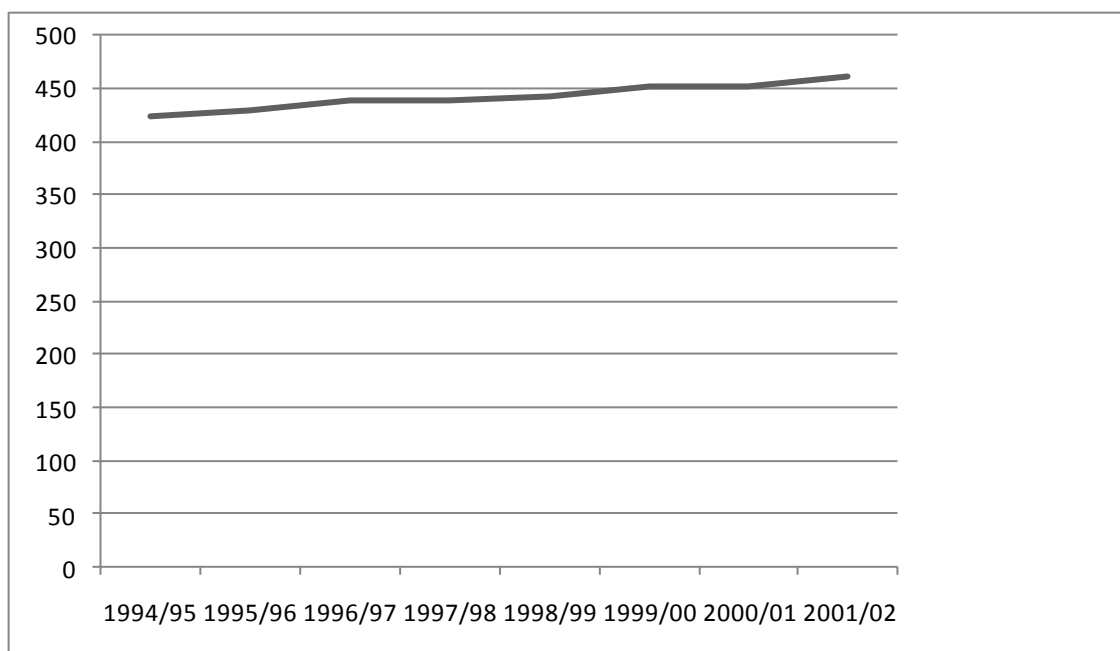
⁶ På de fleste skoler kan foreldre med lavere inntekter helt eller delvis bli unntatt for denne egenbetalingen (Bang 2003).

mens brukerbetalingene fra foreldrene utgjør 25 prosent (Sektorregnskab for frie grundskoler 2008). Vertskommunene kan også yte egne tilskudd til friskolen for å redusere skolepengene for alle elever, eller for elever med foreldre med lave inntekter. Kommunen kan også gi støtte til drift av skolefritidsordning, spesialundervisning språkstimulering eller til skolens anleggsutgifter (jf. friskoleloven § 23). Ifølge sektorregnskapet for de frie grunnskolene, synes ikke slike kommunale bidrag å utgjøre noen viktig inntektspost for skolene.

I likhet med i Norge, og i motsetning til i Sverige, er det ikke mulig å tjene penger på å drive friskole i Danmark. Friskoleloven slår fast at alt overskudd skal reinvesteres i skolene og komme undervisningsvirksomheten til gode (§ 5).

Omfang og utvikling

Figur 7 Utvikling i antall friskoler fra 1994/1995 til 2001/2002

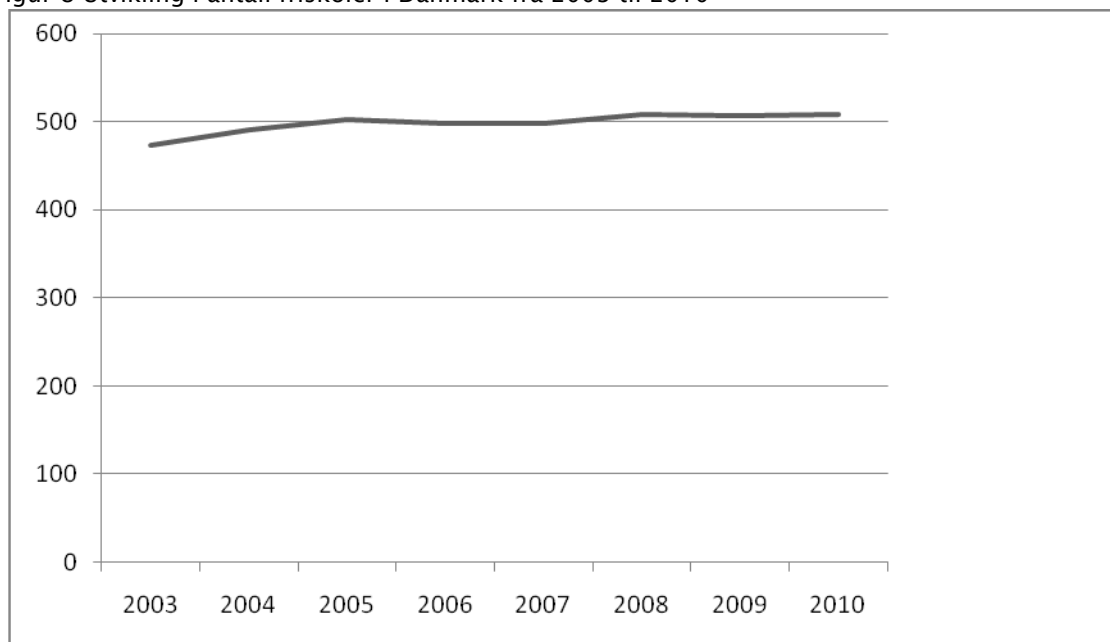

Av figur 7 kan man se hvordan det gjennom 90-tallet stadig ble flere private friskoler i Danmark. Mens det for skoleåret 1994/1995 var 424 slike skoler, var man i skoleåret 2001/2002 oppe i 452 friskoler. Dette tilsvarer en økning på rundt 7 prosent. Dette er en mye lavere økning enn i Norge for samme periode, men fra et langt høyere nivå. I samme periode var antallet offentlige folkeskoler relativt stabilt, faktisk med marginalt flere skoler i 2001/2002 (1679 skoler) enn i 1994/1995 (1677 skoler).

Veksten i antall friskoler har fortsatt de første ti årene av 2000-tallet, men denne gang har veksten sammenfalt med en kraftig reduksjon i offentlige grunnskoler. Siden 2000 har det forsvunnet 161 folkeskoler, noe som tilsvarer en reduksjon i antall skoler på

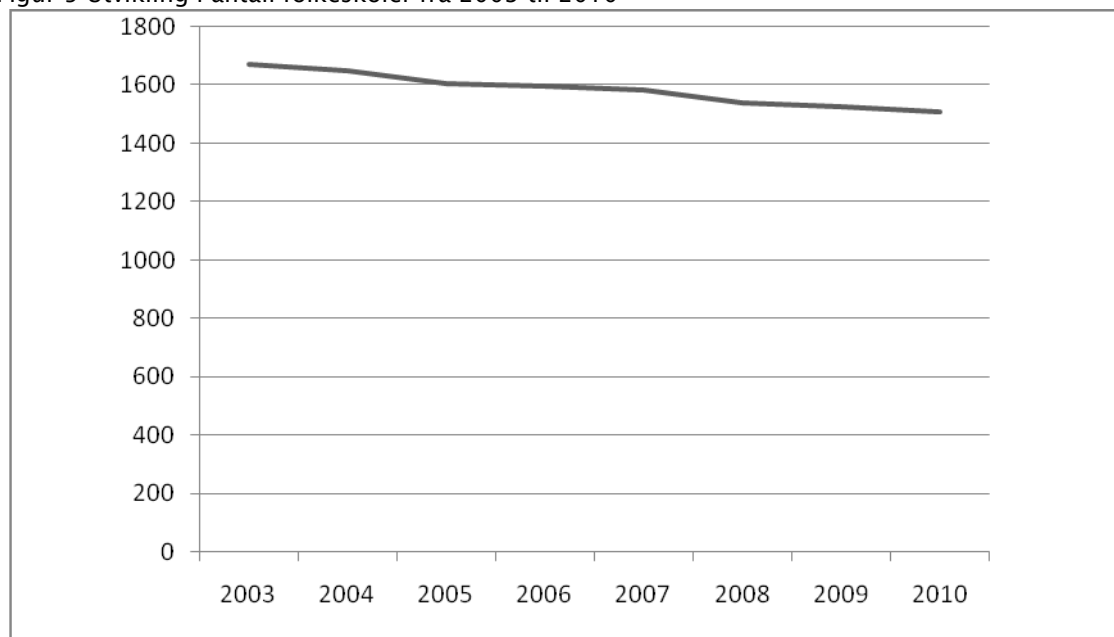
rundt 10 prosent. Parallelt med denne utviklingen har det blitt opprettet friskoler. Av figur 8 kan man se utviklingen mellom 2003 og 2010. I tillegg er det verdt å merke seg at det i 2010 var hele 63 nye friskoler som meldte at de ønsket å starte opp. Dette var over dobbelt så mange som i 2009, men totalt økte antallet skoler med bare to fra året før. Økningen i interessen for friskoler synes å henge sammen med at stadig flere kommuner velger å stenge mindre skoler. I en radiodebatt i P1 omtales over halvparten av de meldte skolene som protestskoler (P1, 18.08.10, kl 09:09). Dette er et begrep som benyttes om friskoler som opprettes når de kommunale skolene blir besluttet stengt. At det ble meldt om 63 nye skoler i 2010, viste seg ikke å være synonymt med at de faktisk ble realisert. På samme måte ble det i 2009 for eksempel meldt om 25 nye friskoler, mens bare åtte av disse ble realisert. Flere av de resterende ble meldt på nytt i 2010, og trolig vil flere av de urealiserte skolene i 2010 bli meldt på nytt i 2011.

Figur 8 Utvikling i antall friskoler i Danmark fra 2003 til 2010⁷

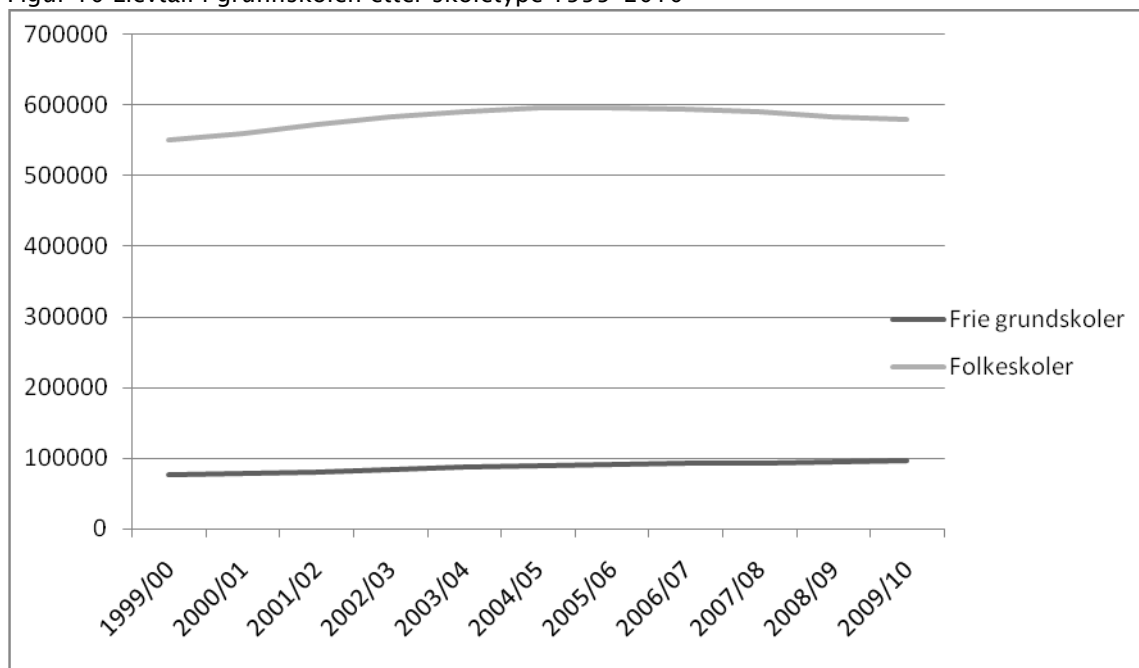
⁷ Figur 8 og 9: Tall fra 2003 og 2004 er hentet fra *Nyoprettede og nedlagte folkeskoler og frie grundskoler I perioden 1995-2004* <http://www.friskoler.dk/uploads/Fakta/NyeOgNedlagteGrundskoler.pdf> Tall fra 2005 - 2010 er hentet fra Undervisningsministeriet 2010.

Figur 9 Utvikling i antall folkeskoler fra 2003 til 2010

Selv om det blir stadig færre offentlige folkeskoler og flere friskoler, er det samlede elevtallet forholdsvis stabilt, men med noe færre elever de siste årene. Av figur 10 kan vi se utviklingen i elevtallet fra 2003 til 2010. Det blir flere elever på de frie grunnskolene, mens de offentlige folkeskolene opplever en reduksjon i elevtallet. I skoleåret 1999/2000 gikk det 75 781 elever på frie grunnskoler. Til sammenligning var elevtallet kommet opp i 95 854 for skoleåret 2009/2010. Dette tilsvarer en økning på drøyt 26 prosent. Det var noen flere elever som hadde kommet til i den offentlige folkeskolen perioden sett under ett, der det gikk 580 325 elever skoleåret 2009/2010, mot 551 205 elever skoleåret 1999/2000, men siden 2005/2006 har det blitt nesten 16 000 færre elever på den offentlige folkeskolen. Det er også interessant å merke seg at mens elevtallet vokste både i folkeskolen og friskolene på begynnelsen av 2000-tallet, har elevtallet blitt redusert i den offentlige folkeskolen siden midten av tiåret, og veksten har fortsatt i friskolen.

Figur 10 Elevtall i grunnskolen etter skoletype 1999-2010⁸

Debatten i Danmark

Danske aviser har det siste året rettet oppmerksomheten mot at flere framtreddende politikere har valgt frie grunnskoler framfor den offentlige folkeskolen for sine barn. Blant annet byttet datteren til statsminister Lars Løkke-Rasmussen (V) til privatskole når hun skulle begynne i niende klasse (politiken.dk 2010a), og vel 23 prosent av folketingsmedlemmenes barn i skolealder går på friskoler (18 av 77) (poltiken.dk 2010b). Særlig har det vært lagt vekt på at også toppolitikere fra Socialdemokratene har valgt friskoler. Både partilederen Helle Thorning-Schmidt (S) og socialordfører Mette Frederiksen (S) har måttet forsvare sine valg offentlig. Sistnevnte har måttet tåle spesielt sterk kritikk, fordi hun i 2005 forfattet et innlegg der hun gikk til angrep på foreldre som valgte å ta barna sine ut av den offentlige folkeskolen:

⁸ Tall for 1999 til 2005 er hentet fra Steitzberg og Boldt 2007, mens tall for 2006 til 2010 er hentet fra Kølving (2011).

«En stor del af ansvaret for folkeskolen fungerer ligger hos os forældre. Det nytter simpelthen ikke, at forældre med overskudsborn sender deres børn i privatskole så snart der er problemer i folkeskolen. Alle har et ansvar for at folkeskolen fungerer. Det betyder altså, at man må blive og tage kampen op.. kæmpe for at forbedre skolens faglighed og miljø, i stedet for at tage børnene ud af skolen»

Mette Fredriksen (S) i innlegget «Alle skal tage medansvar for folkeskolen»
24. januar 2005. Gjengitt i Politiken 5. mai 2010 (politiken.dk 2010c).

At Fredriksen valgte privatskole når hennes egen datter skulle begynne i første klasse, fikk både presse og andre politiske partier til å reagere. Venstres politiske ordfører Peter Christiansen kalte skolevalget dobbeltmoralisk, mens BT-redaktøren polemisk minnet Fredriksen på at dobbeltmoral ikke var dobbelt så bra som vanlig moral (Politiken 2010d, Berlingske Tidende 2010).

Det har også vært en debatt om at det i nabolandet Sverige har vært mulig å tjene penger på å drive friskole, mens dette ikke er mulig i Danmark. Likevel er det bred enighet i dansk politikk om at det ikke skal være mulighet for å tjene penger på å drive skole. I 2008 uttalte daværende undervisningsminister Bertel Haarder (V) at det var uaktuelt å endre friskoleloven på dette punktet. Både de konservative, Socialdemokratene og Dansk folkeparti uttalte at de støttet ministeren i dette (Politik & International 2008). Bare Liberal Alliance mener at det bør være anledning for private aktører å tjene penger på å drive egne skoler. De øvrige partiene uttrykker også de er glade for at Nice-traktaten fastslår at utdanning er et nasjonalt anliggende, slik at EU ikke kan presse på for en ny lovgivning på dette området (ibid.).

To rapporter fra Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut (KREVI 2010a, 2010b)⁹ som ble publisert i august 2010, har skapt debatt fordi de hevder at det vil være god økonomi i å stenge hver tredje offentlige folkeskole. De peker på at det med finanskrisa er satt en økonomisk dagsorden med fornyet oppmerksomhet omkring behovet for effektivisering i kommunene. Det vises videre til at dette har brakt nytt liv til de lokalpolitiske overveielser om muligheten for å endre skolestrukturen. KREVI konkluderer med at det vil være vesentlige stordriftsfordeler ved å legge ned eller slå sammen de minste skolene (forstått som færre enn 200 elever). De økonomiske stordriftsfordelene knytter de først og fremst til tre områder: skoleadministrasjon, vedlikehold av bygningsmasse og mulighet til flere elever per klasse. Samtidig er påstanden at skolenedleggelsene også vil medføre kvalitative stordriftsfordeler, og at det ikke er skolenedleggelse som medfører tilbakegang i lokalsamfunnet (KREVI 2010a). KREVI peker imidlertid på at muligheten for å opprette privatskoler påvirker kommunes mulighet til å realisere økonomiske stordriftsfordeler. At det gjerne opprettes en privat friskole ved en skolenedleggelse, hindrer kommunen i å høste den forventede økonomiske gevinsten eksem-

⁹ KREVI omtales som et barn av kommunalreformen, og ble etablert i 2005 av regjeringen som et selvstendig institutt under daværende Indenrigs- og Sundhedsministerium. KREVI sin oppgave er å fremme kvalitetsutvikling og bedre ressursanvendelse i offentlig sektor.

pelvis ved større klasser på de gjenværende skolene. Likevel ser KREVI en økonomisk gevinst for kommunen, siden statstilskuddet for friskolene utgjør 75 prosent av driftsutgiftene, og kommunen typisk bare må refundere 85 prosent av dette beløpet til staten. Den resterende kostnaden for driftsutgiftene faller på staten og elevenes foreldre (egenbetaling på 25 prosent av driftskostnadene). KREVI konkluderer likevel med at det virker som eksistensen av privatskoler samlet sett påvirker kommuneøkonomien på skoleområdet i negativ retning.

Utviklingen i Sverige

Innledning

I skoleåret 2009/2010 var det snaut 1,3 millioner elever i grunn- og videregående utdanning i Sverige. Nesten hver fjerde elev i videregående skoler og hver tiende elev i grunnskolen fikk sin undervisning i frittstående skoler, og andelene er økende. Antallet elever i grunnskolen som får sin undervisning i en friskole har økt med 26 prosent de siste fem årene. Veksten er enda større i den videregående skolen i Sverige. Frittstående skoler, eller friskoler, er skoler på grunn- eller videregående skolenivå som ikke er drevet av kommuner, men av andre aktører. Den relativt store utbredelsen av friskoler og andelen elever i friskoler på grunn- og videregående skolenivå har kommet som et resultat av flere skolereformer på slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet. Dagens system bygger i hovedsak på friskolereformen av 1992.

Kommunenes skolestruktur

I det svenske utdanningssystemet er skolen kommunenes ansvar. Dette ansvaret inkluderer förskola, grundskola, gymnasieskola, särskola og fritidsverksamhet. Skoledriften kan organiseres og gjennomføres på ulike måter. Det vanligste er de kommunale skole-ene, der kommunen driver skolen med skattefinansierte midler. Det er imidlertid også lagt til rette for at andre aktører kan drive skole, dette kan skje enten med eller uten statlig støtte. Frittstående skoler drives med offentlige midler, mens private skoler drives av private aktører med private penger. Privatskoler drives vanligvis med utgangspunkt i midler i en stiftelse og på avgifter fra elevene. Det finnes svært få privatskoler i Sverige.

Friskolereformen fra 1991–1993 åpnet opp for at private eller andre offentlige aktører kunne drive skoler, både på grunnskole- og gymnasienivå. Reformen la til rette for kommunal finansiering av slike skoler. Friskolereformen innebar blant annet at skoler som ble drevet av andre aktører enn kommunene får full finansiering for de elever som velger å gå på den enkelte skolen. Skolepengene følger altså den enkelte elev.

Andelen grunnskoleelever i friskoler varierer betydelig mellom de svenske kommunene. De fleste kommuner har få elever i friskoler. I 32 kommuner går ingen av elevene i friskole, mens 3,9 prosent av elevmassen er innrullert i friskoler i mediankommunen. Det finnes kommuner der mellom 20 og 43 prosent av kommunens elever går i friskoler. Friskoler er mer utbredt i befolkningsmessig store kommuner. Særlig storbykommuner og større byer har gjennomgående høyere andeler elever i friskoler enn øvrige kommuner (Skolverket 2010a, Skolverket 2011).

Også på gymnasnivå finner vi relativt store geografiske variasjoner i utbredelse. Det finnes gymnaselever som går på friskoler i alle landets kommuner, selv om det ikke finnes frittstående gymnas i hver enkelt kommune. Dette betyr at en del elever pendler til andre kommuner for å komme til skolen. Andelen elever i frittstående gymnas er høyest i storbykommunene, der omtrent en tredjedel av elevene er innskrevet i en slik skole. Dette gjelder blant annet hele Stockholms län (fylke) (Skolverket 2010b).

De private skolene er jevnt over noe mindre enn de offentlige skolene. Dette gjelder både på grunn- og videregående skole. Det er også en tendens til noe mindre klassestørrelser i de private skolene. Dette gjelder særlig på grunnskolenivå (Skolverket 2010a, Skolverket 2010b).

Regler for friskoler

Etter å ha hatt et svært sentralisert skolesystem begynte man i Sverige i løpet av 1980-årene desentraliseringen av systemet gjennom en rekke reformer, der kommunene ble gitt større fleksibilitet og større administrativt ansvar (Carnoy 1998). I 1989 fikk kommunene blant annet rett til å forhandle direkte med ansatte i skolene, selv om lærernes fagforeninger i praksis forhandlet som en blokk.

Dagens regler for friskoler ble formet i friskolereformen fra 1992. Også før friskolereformen var det plass for skoler som ble drevet utenfor kommune og stat, men med offentlig støtte. Grunnkriteriet for at disse frittstående skolene skulle få statlig støtte var at de tilbød undervisning som manglet i det vanlige skolesystemet. De frittstående og de private skolene ble i stor grad betraktet som komplementære til det vanlige skolesystemet. De fleste frittstående og private skolene var også internatskoler.

I hovedtrekk innebærer reformen at friskoler og kommunale skoler skal være underlagt samme vilkår med hensyn til innhold og finansiering. For å få lov til å starte en friskole kreves det at skolen har en idé om hva friskolen kan tilføre den enkelte kommune, altså hvorfor elevene bør velge nettopp denne skolen framfor de allerede eksisterende skoletilbudene. En friskole må også, etter anbefaling fra kommunen, godkjennes av Skolinspektionen for å få lov til å drive sin virksomhet (www.skolinspektionen.se).

Friskolene må følge Skolverkets regler knyttet til hva som må inkluderes i utdanningen. Det er et krav at grunnkunnskapen skal være den samme for de av elevene som har gått på kommunal skole og de som har gått på friskole. Hvorvidt dette oppfylles, måles blant annet gjennom de obligatoriske nasjonale prøvene.

Med friskolereformen ble det åpnet for delvis fritt skolevalg i Sverige. Elever kunne fra nå søke om opptak på den skolen de ønsker innenfor kommunens grenser, og også på tvers av kommunegrenser dersom bostedskommunen var villig til å betale for dette. Dersom en skole var full, det vil si at det var flere søkere enn det var plasser, ble utvalget bestemt av elevenes bostedsadresse. De elevene som bodde nærmest ble gitt forrang (Söderström & Uusitalo 2005). I 2000 ble det gjennomført en reform i Stockholm der den geografiske forrang ble fjernet. Opptak til videregående skole ble nå bestemt av karakterer. Dette er senere utvidet til andre kommuner (Eurydice 2008).

Friskolereformen i Sverige innførte begrepet om og ordningen med «skolpeng». Det er gratis å gå på skole i Sverige, også på frittstående skoler. Det er altså ingen foreldrebetaling, med mindre man går på privatskole uten offentlig støtte. Friskolevirksomhetene får samme statstilskudd per elev som en offentlig skole får. Systemet innebærer altså en stykkprisfinansiering av elevene i grunn- og videregående skole. Skolpengen er en virtuell sum basert på gjennomsnittskostnaden for en skoleplass i den offentlige skolen. Skolen finansieres gjennom skattefinansierte skolepenger. Siden andelen elever i private skoler varierer, varierer også størrelsen på skolpengen fra kommune til kommune. Reformen innebar også at de samme vilkår skulle gjelde for både kommunale skoler og friskoler. Dette betyr blant annet at det, i motsetning til i Danmark og Norge, er forbudt å kreve avgift fra elevene.

Retten til bidrag for frittstående grunnskoler reguleres i skoleloven (Skollag 1985:1100). Bidraget skal dekke undervisning, læremateriell og utrustning, elevvelferd og helsetjenester måltider, administrasjon, merverdi og kostnader til lokaler. Bidraget beregnes på samme grunnlag som kommunene fordeler ressurser til egen grunnskole. I tillegg til grunnbeløpet er kommunen pliktig å bidra med tilleggsbeløp for elever som har omfattende behov for tilpasset undervisning eller morsmålsundervisning.

Bidrag til videregående skoler reguleres i skolelovens kapittel 9, kap 8a (1985). Bidragene skal dekkes av elevenes hjemkommune og skal baseres på samme grunnlag som kommunenes egne videregående skoler. I andre tilfeller skal elevens hjemkommune betale bidragsbeløp som gis av riksprislisten. For skoleåret 2010/ 2011 var grunnbeløpet for utdanning i videregående skole (eksklusive måltider) på SEK 190 300 per elev (SKOLFS 2010:34).

Det svenske finansieringssystemet knyttet til frittstående skoler skiller seg altså fra de andre nordiske landene. I Norge dekkes 85 prosent av kostnadene med statlige midler. Alt overskudd skal reinvesteres og tilbakeføres til skolene. Det er heller ikke lovlig, verken i Finland eller Danmark, å drive privatskoler med den hensikt å oppnå økonomisk gevinst. I Danmark, der omtrent 15 prosent av elevmassen er innskrevet i fri- eller privatskoler, får skolen dekket 75 prosent av gjennomsnittskostnaden per elev. Kostnader utover dette må dekkes for eksempel ved foreldrebetaling. I Sverige, der friskolene fullt ut er finansiert med skattepenger, er det mulig å ta ut gevinst av overskuddet.

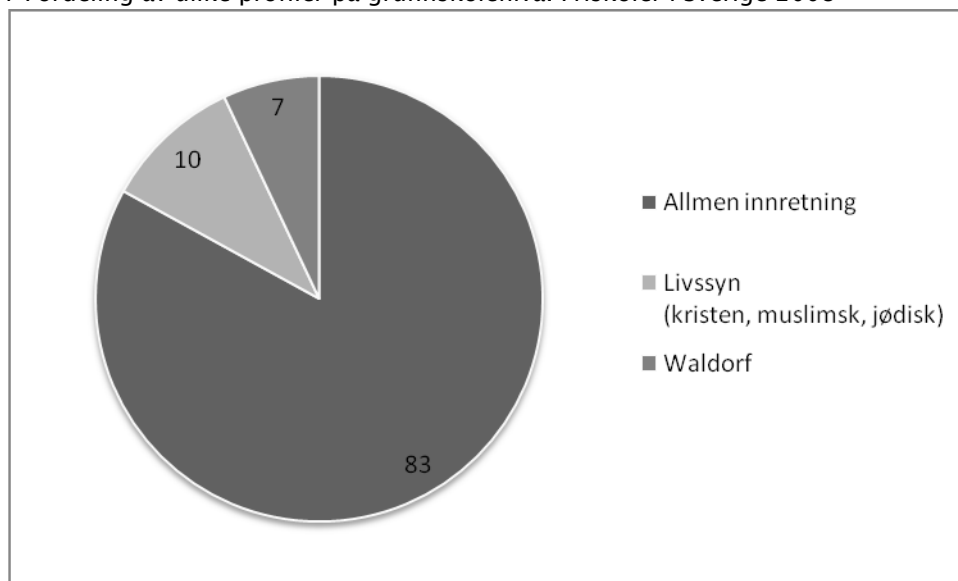
Omfang og utvikling

Frittstående grunnskoler består i hovedsak av tre ulike innretninger i tillegg til internasjonale skoler og såkalte riksinternat. Majoriteten av elevene i friskoler i Sverige går på friskoler med allmenn innretning, og dette betyr at de konkurrerer med og supplerer de kommunale skolene. 10 prosent av elevene i grunnskolen går på skoler med livssynsinnretning, og 7 prosent i skoler med i det som i Sverige er kjent som Waldorfskoler (Skolverket 2010a).

For å kunne godkjennes som Waldorfskole må skolen utforme sin virksomhet med utgangspunkt i Rudolf Steiners pedagogiske ideer om antroposofiens menneskesyn, som

beskrevet i «En veg til frihet. Målbeskrivning for Waldorfskoler og Waldorfskolens læreplan. Aldern 1 – 19» (Waldorfskolfederationen 2007). For å kunne klassifiseres og godkjennes som en skole med livssynsinnretning, er det krav om at dette skal framgå av skolens virksomhet, for eksempel gjennom økt vekt på undervisning i den aktuelle religionen.

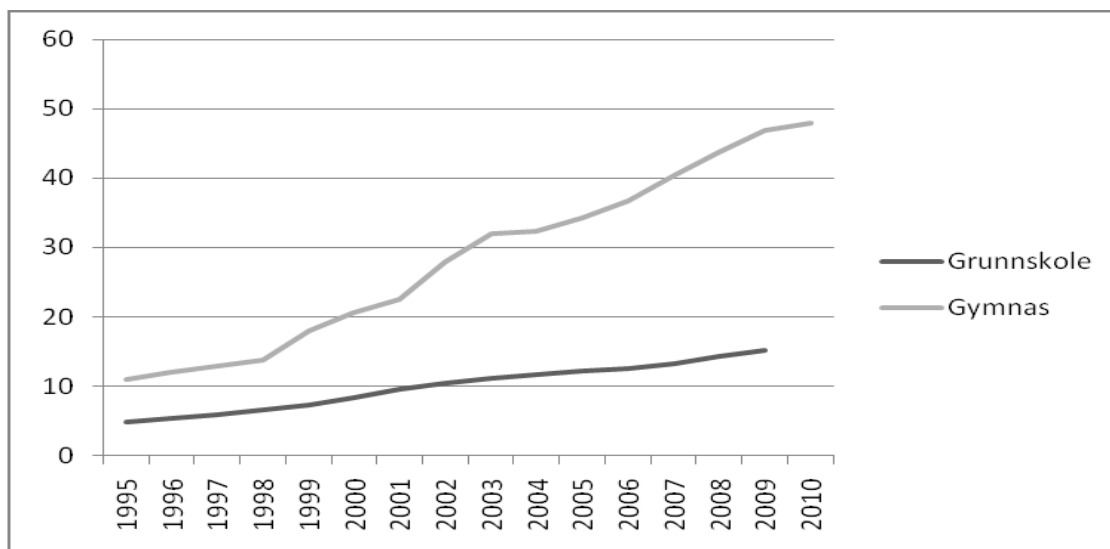
Figur 11 Fordeling av ulike profiler på grunnskolenivå. Friskoler i Sverige 2008

Av figur 11 ser vi at de aller fleste frittstående grunnskolene i Sverige har en såkalt allmenn innretning. Også skoler som er kategorisert som allmenne friskoler kan skille seg fra de kommunale skolene på ulike vis. I 2008 skilte en del av skolene seg fra de kommunale skolene ved å tilby en annen pedagogisk innretning, en annen emneprofil eller de hadde et annet språklig eller etnisk utgangspunkt. 28 prosent tilbød en spesiell pedagogisk profil, 13 prosent tilbød en annen fagprofil, mens 6 prosent tilbød en annen språklig eller etnisk innretning. På gymnasnivå er det få skoler med annen innretning enn den allmenne. I skoleåret 2010/ 2011 var 96 prosent av skolene på gymnasienivå allmenne skoler.

Tall fra Skolverket viser en sterk og relativt jevn vekst i antallet friskoler, og som det framgår av figur 12, har andelen friskoler i Sverige vokst kraftig siden friskolereformen ble gjennomført. Antallet friskoler innenfor grunnskolen er mer enn tredoblet, mens antallet friskoler innenfor gymnasieskolen er mer enn firedoblet. Ekspansjonstakten i antallet friskoler har vært høy de siste to tiårene, men er nå noe redusert (Skolverket 2010b).

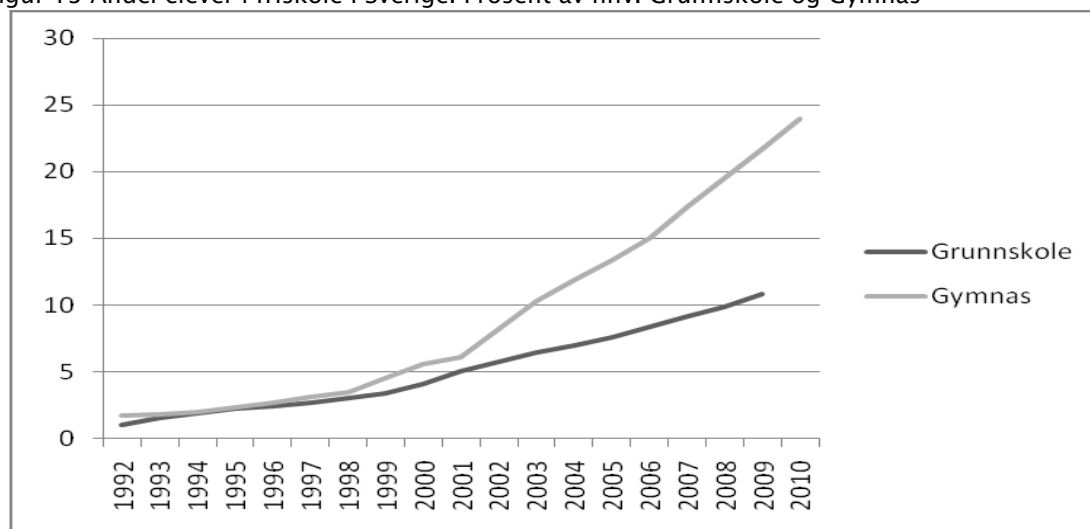
Figur 12 Andel friskoler i Sverige. Prosent av hhv. Grunnskole og Gymnas

Kilde: Skolverket/ Ekonomifakta. Tall for grunnskoleåret 2010/ 2011 var ikke publisert da notatet ble ferdigstilt.

I tråd med veksten i antallet og andelen friskoler, kan vi se i figur 13 at også andelen svenske elever som går på friskole øker. Tall fra Skolverket viser at andelen elever som velger, eller andelen foreldre som velger å sende sine barn til en friskole, vokser kontinuerlig. I grunnskolen er antallet elever i friskole i dag mer enn fem ganger så høyt som på begynnelsen av 1990-tallet. I 2010 går omtrent hver tiende elev på friskole. På gymnasnivå har utviklingen vært enda tydeligere. Der er det slik at snaut hver fjerde elev går på en friskole. I 1992 var det omtrent 5000 elever på gymnasnivå som gikk på friskole, mens dette tallet i skoleåret 2010/2011 hadde nådd 92 000.

Figur 13 Andel elever i friskole i Sverige. Prosent av hhv. Grunnskole og Gymnas

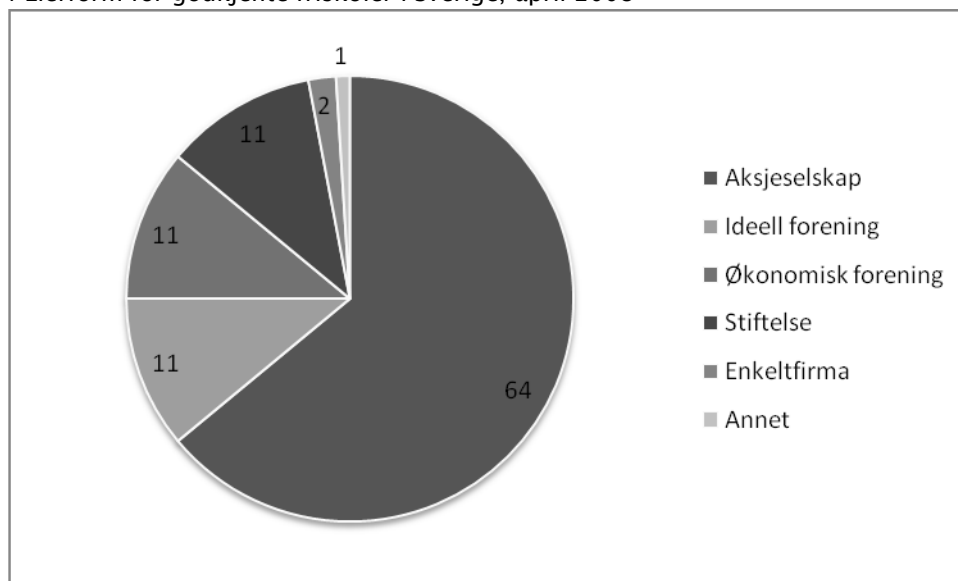
Kilde: Skolverket/ Ekonomifakta. Tall for grunnskoleåret 2010/ 2011 var ikke publisert da notatet ble ferdigstilt.

Det totale antallet elever i grunnskolealder var i undervisningsåret 2009/2010 knapt 892 000. Det har vært en kontinuerlig nedgang i dette antallet siden årtusenskiftet. I 2001/2002 var elevtallet på over en million. Som vi har sett av de ovenstående tallene fra Skolverket, finner vi fortsatt det store flertallet av grunnskoleelever i de kommunale skolene.

En undersøkelse gjennomført av Rapport (www.svt.se) viste at hvert tredje foretak som drev friskole i 2007 delte ut avkastning til eierne. Fem av seks aksjeselskap som drev friskole gikk med gevinst samme år. De omtrent 300 foretakene som drev friskoler i 2007 hadde en samlet omsetning på 10,7 milliarder (svenske) kroner.

Mange av friskolene i Sverige er små, men de senere årene har man observert en økning av andelen aksjeselskaper som eier flere skoler – og særlig frittstående gymnas (Skolverket). Eierformen for frittstående gymnas varierer, men det vanligste er ulike former for aksjeselskap.

Figur 14 Eierform for godkjente friskoler i Sverige, april 2008

Figur 14 viser fordelingen av eierform for godkjente friskoler i Sverige. Vi ser at 64 prosent av de godkjente skolene i 2008 var eid av et aksjeselskap. Hver tredje skole var eid av enten en ideell forening, en økonomisk forening eller en stiftelse.

De største friskoleforetakene etter omsetning var i 2009 Akademedi, John Bauer, Pyslingen, Kunnskapsskolan og Baggium. Disse foretakene omsatte samlet for 3,5 milliarder svenske kroner samme år. Felles for alle skoleforetakene, med unntak av Kunnskapsskolan, er at de er kjøpt opp av internasjonal finanskapital gjennom ulike investeringselskaper, det som i Sverige kalles «riskkapitalbolag».

Debatten i Sverige

På begynnelsen av 1990-tallet ble friskolene gjenstand for stor politisk debatt. Debatten handlet i liten grad om hvilken betydning de frittstående skolene hadde i det svenske skolesystemet, men mer om et ideologisk viktig prinsipp om valgfrihet (Pettersson 2007). Det som kom til å innlede den svenske friskolereformen, var den borgerlige regjeringens proposisjon «Om valgfrihet och fristående skolor» (Prop 1991/1992:95).

Den omfattende skolereformen som munnet ut i fritt skolevalg og framveksten av friskoler, har i etterkant vært overraskende lite kontroversiell, i hvert fall dersom vi tar utgangspunkt i den overordnede politiske debatten i Sverige. Fram til oppkjøringen i forkant av riksdagsvalget i 2010 var det bred politisk enighet om innretningen på systemet. Om det har vært relativt bred enighet om selve systemet, har det vært større debatt knyttet til enkeltdeler innenfor systemet, og da særlig til muligheten til å ta ut utbytte for eiere. Systemet har blitt anklaget for å være en industri, der aksjeselskap beriker seg på elevenes og lærernes bekostning. I tillegg diskuteres det hvorvidt det burde være mulig å hente ut privat gevinst fra offentlige skattefinansierte skoler. Det har også vært uttalt bekymring knyttet til at utenlandske investorer kjøper opp skoler og foretak som driver skoler. Dette ble særlig aktuelt sommeren 2010, da et av de største foretakene, Baggium AB, som driver 41 gymnaser rundt om i Sverige, ble kjøpt opp av norske FSN kapital, et selskap som driver med risikokapital (Gøteborgsposten 30. juni 2010). Det har også vært en uttalt skepsis til og en debatt omkring enkelte skoleeieres investering av overskuddet i utlandet.

Privatskoler i Finland og på Island

Vi har i dette notatet i hovedsak beskrevet system og utvikling i Norge, Sverige og Danmark. Dette har blant annet å gjøre med tilgjengeligheten på data og skriftlige kilder. I det følgende vil vi likevel kort kommentere og beskrive systemet og utbredelsen av privatskoler i Finland og på Island. Vi går ikke her inn på den politiske utviklingen eller endringer i lovgivningen. Informasjonen om utdanningssystemene og utbredelsen av private skoler i Finland og på Island er i hovedsak hentet fra Eurydice, Europakommisjonens database med informasjon om utdanningssystemene i Europa. Vi benytter oppdatert informasjon fra 2009 for Finland og fra 2010 for Island, men også svenske Skolverkets utredning fra 2008.

Finland

Hovedmålsettingen med utdanningssystemet i Finland er å gi alle innbyggere like muligheter til utdanning uavhengig av alder, bosted, økonomiske forutsetninger, kjønn eller morsmål. Utdanning ses som en av de fundamentale rettighetene for finske borgere. I utgangspunktet skal også utdanning være uten kostnader for elever og foreldre (Skolverket 2008). Drift av offentlige skoler ligger i hovedsak under kommunenes ansvarsområde. Det foreligger likevel en grunnlovsfestet rett til å organisere utdanning innenfor private institusjoner. Dersom slike private skoler ønsker offisiell status og statlig finansiering, må de godkjennes hos utdanningsmyndighetene. De aller fleste private skoler i Finland, de som har søkt og fått lisens, har hatt en innretning mot Steinerpedagogikk, hatt et religiøst grunnsyn eller vært finske utenlandsskoler. I 2009 fikk færre enn 3 prosent av elevene i grunnskolen undervisning i private grunnskoler (Eurydice 2009). I 2004 var andelen finske elever på grunnskolenivå snaut 2 prosent. Dette betyr at det har vært en viss økning i andelen som går i private skoler. Det er en noe høyere andel elever på videregående skolenivå som får undervisning i private institusjoner. Det er anslått at dette gjelder omtrent 8 prosent av elevene. Mange av disse har et praktisk yrkesrettet studium (Skolverket 2008).

Island

På Island har privatskoler tradisjonelt spilt en liten rolle i skolesystemet. Dette er også situasjonen i dag. Privatskoler på Island drives i hovedsak med bidrag fra kommunene. Utgifter utover disse finansieres med skoleavgifter. De private skolene på Island er un-

derlagt samme tilsyn og vurdering som offentlige skoler (Eurydice 2010). I skoleåret 2005/2006 var sju av 177 skoler på grunnskolenivå private. Elevmassen i private skoler utgjorde dette året omtrent 1 prosent av elevmassen. Privatskolene på Island er i gjennomsnitt betydelig mindre enn de offentlige skolene. Gjennomsnittlig elevtall på en skole i det offentlige var i 2005/2006 på 250 elever, mot 70 på en gjennomsnittlig privatskole. Samme år fantes det seks private skoler på videregående skolenivå (Skolverket 2008).

Privatskoler i Norden – kunnskap og debatt

Vi har gjennomgående i dette notatet henvist til den politiske og ideologiske debatten knyttet til friskoler og private skoler i Norden. Vi vil i det følgende se litt nærmere på en del argumenter fra de ulike politiske leirene som taler for og imot slik organisering av utdanningssystemet. Vi vil også kort vise til relevant kunnskap og forskning med utgangspunkt i de mest sentrale argumentene i debatten. Vi fokuserer i hovedsak på den delen av forskningen som omhandler de nordiske landene.

Uenigheten og diskusjonen omkring privatskolevirksomheten er ingen ny debatt. Flere rapporter peker nettopp på at denne uenigheten alltid har vært til stede gjennom skolens utvikling i Norge, i Norden og andre steder i verden (Lisland 2005, Karlsen 2005). Skillelinjene går typisk mellom høyre- og venstresiden i politikken. Det er ikke mulig å yte de ulike argumentene og debatten full rettferdighet innenfor rammene av dette notatet. Vi vil derfor nøye oss med å oppsummere og henvise til noen av de mest utbredte argumentene.

På den politiske venstresiden er det tradisjonelt en skepsis til privatskoler. Hovedargumentet mot slike skoler er basert i forestillingen om at private skoler i utgangspunktet vil være med på å skape eller forsterke eksisterende skiller i samfunnet langs sosioøkonomiske linjer, at private skoler vil føre til segregering. I argumentasjonen legges det særlig vekt på skillene mellom de økonomisk ressurssterke og de med færre økonomiske ressurser, noe som vil bety ulik tilgang til private skoler. Denne ulike tilgangen begrunnes med mulig foreldrebetaling i private skoler, reiseutgifter eller eiendomspriser i områder med tilgang til slike skoler. I tillegg har det vært argumentert med at personer i ressurssterke miljøer vet mer om hvor de skal finne informasjon og kunnskap om skolesystemet og de private skolene enn personer i mindre ressurssterke miljøer. En del av venstresidens argumentasjon bygger også på tanken om at det innenfor den offentlige enhetsskolen vil være mulig å ivareta særinteresser hos foreldre, elever og ansatte i skolen. Den bygger videre på at skolen som nasjonal institusjon skal være samlende, nasjonsbyggende og en viktig arena for forståelse og toleranse mellom ulike grupper i samfunnet (Slagstad 2001 i Lisland 2005).

Høyresidens argumenter bygger særlig på antakelsen om at private aktører i utdanningssektoren er et gode fordi de vil kunne utfylle den offentlige skolen. Slike aktører vil i større grad enn det offentlige kunne ivareta sterke ønsker og initiativ fra ulike interessegrupper i det sivile samfunnet. Private skoler utenom det offentlige vil også i større grad ivareta foreldrenes valgfrihet. Tradisjonelt bygger dessuten de borgerlige argumentene på at konkurranse i seg selv er kvalitets- og effektivitetsfremmende.

Der de borgerlige partiene understreker betydningen av at retten til å drive og eie en skole ikke skal begrenses, argumenterer den andre siden for at rettighetene bør begrenses, fordi den offentlige skolen gir et tilstrekkelig tilbud til de aller fleste. Mens den borgerlige siden legger vekt på individuell valgfrihet, mener venstresiden at tilbud utenfor

det offentlige vil bidra til økt segregering mellom ulike grupper. Det har de senere årene særlig vært fokusert på en mulig religiøs, økonomisk og etnisk segregering. Et sterkt skille mellom høyre- og venstresiden er også basert i venstresidens motforestillinger til å knytte utdanning til kommersielle interesser og de mulighetene dette kan gi for at markedsprinsipper skal styre utdanningstilbudet. Noe av bekymringen handler om en mulig flukt av elever fra de offentlige skolene over til de private. Det argumenteres med at ressurskrevende elever ikke vil ha reell valgfrihet, fordi kostnadskrevende tilbud ikke vil representeres i private skoler eller friskoler på grunn av manglende bedriftsøkonomisk lønnsomhet. Fra borgerlig side hevdes det derimot at det ikke er grunnlag for å spå en slik utvikling. Og hvis dette likevel skulle bli resultatet, ville det bare være et tegn på at den offentlige skolen ikke gjør sin oppgave godt nok (Lisland 2010:28).

Vi kan altså identifisere klare skillelinjer og relativt stor politisk uenighet om friskolelovene mellom høyresiden og venstresiden i norsk og nordisk politikk. Vi har også sett klare praktiske forskjeller i forvaltningen av og endringer i friskoleloven med utgangspunkt i hvem som har sittet i posisjon. I både Norge, Sverige og Danmark kan vi observere at det er under borgerlige regjeringer regelverket for privatskoler har blitt lempet. Det er imidlertid bare i Norge vi har observert at venstresiden senere har reversert de regelendringer som har kommet under borgerlige regjeringer, når de selv har kommet til makten. Den rødgrønne regjeringen i Norge trakk i 2005 tilbake innvilgede søknader fra privatskoler som ikke var etablert. I tillegg ble etableringen av nye skoler frosset fram til en ny privatskolelov var kommet på plass. Denne nye loven reverserte lempingen av regelverket som den borgerlige regjeringen hadde innført. Dette medførte at det var relativt få nyetableringer av privatskoler i Norge i perioden 2005 til 2009. Fra 2010 synes imidlertid nyetableringen av norske privatskoler på nytt å skyte fart, med tolv nye skoler i 2010 og 37 søknader om oppstart i 2011. Kunnskapsminister Kristin Halvorsen uttalte til Dagsavisen at hun mente at hovedgrunnen til denne økningen var å finne i at grendeskoler blir lagt ned i distriktene, og at etablering av en privatskole blir en måte å opprettholde det lokale skoletilbudet på (Dagsavisen 18. mai 2010). Dette blir også framholdt som forklaringen på veksten i privatskoler i Danmark. Når politikerne beslutter å legge ned en skole, tar gjerne foreldrene til de berørte elevene initiativ til at det opprettes et privat alternativ.

Dette bringer oss over i et annet debattområde, nemlig private aktørers mulighet til å starte opp skoler med offentlig støtte. En slik løsning privatiserer beslutninger om skolestruktur, mens kostnadene forblir offentlige. I alle landene er finansieringssystemet slik at skolene mottar statsstøtte per elev, og at hele eller deler av denne statsstøtten overføres fra kommuner til det private/ideelle når elevene skifter skole. Dette finansieringssystemet gjør det vanskelig for lokalpolitikere å avgjøre kommunens skolestruktur når de ønsker å legge ned en skole av pedagogiske eller økonomiske grunner. Det blir også vanskelig for kommuner å realisere stordriftsfordeler gjennom større klasser på skolen som planlegges opprettholdt, når elevene som skal overføres dit velger å holde fram på skolen som er lagt ned av det offentlige – i privat regi.

Det foreligger ikke mange uavhengige evalueringer av mulige fordeler og ulemper med private skoler eller friskolene, verken i Norge eller fra andre land det er naturlig å sammenligne seg med. Dette gjør at debatten og diskusjonen ofte får en ideologisk ka-

rakter. Vi vil i det følgende gå igjennom noe av kunnskapen og forskningen knyttet til en del sentrale argumenter i debatten; hvorvidt private skoler fører til segregering, om økning i andel private skoler fører til en redusert kvalitet i den offentlige skolen, om økt privatisering fører til økt kvalitet og om konkurranse om elevene fører til bedret kostnadseffektivitet.

Fører privatskoler til segregering?

I det følgende viser vi til noe av forskningen gjort omkring segregering. Dette er ikke en utfyllende gjennomgang.

Ett av argumentene som brukes mot etablering og utvikling av et system med stort innslag av fritt skolevalg og frittstående skoler, handler om mulig segregering. Den mulige segregeringen som antas å kunne bli resultat av et system med innslag av private og frittstående skoler, hevdes å kunne gå langs sosioøkonomiske, religiøse og etniske skillerlinjer. Vi så i gjennomgangen av utviklingen i Sverige at Skolverket har påvist tendenser til segregering basert på sosioøkonomiske, geografiske og etniske kjennetegn mellom offentlige og private skoler.

Slike tendenser finnes også i andre land der foreldre kan velge grunnskole for sine barn og der eldre elever står fritt til å søke til både offentlige og private videregående skoler. På New Zealand er det pekt på middelklassens flukt fra skoler i mer belastede områder (f.eks Fiske & Ladd 2000). I Storbritannia, der det er mulig å søke seg til skoler på videregående nivå utenfor eget nærområde, er ikke tendensene entydige (Gorard et al. 2002).

Det svenske skoleverket har gjort enkle analyser av foreldres bakgrunn hos elever i kommunale og frittstående skoler. Mens halvparten av grunnskoleelevene i kommunale skoler har en forelder med høyskoleutdanning, gjelder dette for drøyt 60 prosent av elevene i friskoler. I Waldorfskoler er denne andelen på drøyt 70 prosent (Skolverket 2010a). Denne grove analysen viser altså en noe skjev fordeling av elever i henholdsvis frittstående og kommunale skoler. En del av denne effekten må nok ses i sammenheng med det høyere utdanningsnivået i byer og tettbygde strøk, der friskoler har større utbredelse.

Spørsmålet om segregering har også blitt stilt i Norge. Et av hovedfunnene fra en omfattende norsk undersøkelse av elevsammensetningen i frittstående grunnskoler etter innføringen av lov om frittstående skoler, var at det var større forskjeller mellom de ulike typene av friskoler, enn det var mellom friskoler og skoler i kommunal regi (Helland & Lauglo 2005). Denne undersøkelsen skiller mellom offentlige kommunale grunnskoler og private skoler med henholdsvis alternativ pedagogikk eller livssyn som grunnlag. I den samme gjennomgangen identifiseres det ingen gjennomgående tendens til at friskoleelevenes foreldre har høyere inntekt enn andre foreldre. De viser likevel til noen friskoler der slike tendenser er rådende, men påpeker at elevene i disse skoletypene utgjør en liten andel av friskoleelevene i Norge. På den annen side er det i de fleste friskoler en overvekt av elever med foreldre med relativt høy utdanning. Det er særlig foreldre med høyere utdanning innen humaniora eller teologi som gjør utslag. Undersøkelsen finner at barn av innvandrere fra ikke-vestlige land er sterkt underrepresentert i frittstå-

ende skoler som drives med alternativ pedagogikk. Helland og Lauglo har også sett spesielt på skolekretser med høy andel innvandrere i Oslo og Drammen (ibid.). De finner at familiens sosioøkonomiske status betyr mer for rekrutteringen til frittstående skoler i slike områder, og det er særlig foreldrenes utdanningsnivå som virker inn, noe som kan tyde på en viss flukt fra offentlige skoler i spesielle skolekretser.

Er undervisningskvaliteten bedre i private skoler?

Et annet av argumentene som benyttes til fordel for etablering og støtte til frittstående skoler og fritt skolevalg, handler om forestillingen om økt kvalitet på undervisning som resultat av konkurranse mellom offentlige og private skoler og mellom ulike private skoler. En svensk studie som evaluerer fritt skolevalg på grunnskolenivå, gir noe støtte til et slikt argument. Bølmark og Lindahl (2007) beregner effekten av etablering av private skoler på det gjennomsnittlige kunnskapsnivået blant alle elevene i den svenske skolen. Kunnskapsnivået måles ved karakterer ved nasjonale standardiserte prøver. De anvender teknikker der de ser på variasjoner mellom kommuner over tid og samtidig kontrollerer for ulikheter i kommunene før friskolereformen av 1992. Forskerne identifiserer en positiv sammenheng mellom etableringen av private skoler og resultatene på de nasjonale prøvene. En økning i andelen private skoler på 10 prosent øker den gjennomsnittlige elevens score med omtrent 1 prosent. De konkluderer med at denne effekten i hovedsak skyldes økt kvalitet som følge av konkurranse.

Er private skoler mer kostnadseffektive?

Den ovennevnte svenske undersøkelsen tok også for seg kostnadsargumentet fra debatten. Det har vært argumentert for at en konkurranse mellom offentlige og private skoler vil føre til en høyere kostnadseffektivitet. Dette fordi den økte konkurransen vil tvinge den enkelte skole til å drive mer effektivt. På den andre siden kan det antas at de totale kostnadene vil kunne øke. Det vil kunne skje dersom elever flykter fra den offentlige skolen over til den private, uten at offentlige skoler stenges. Kostnadene vil kunne øke etter en slik bevegelse av elevmassen, siden de faste kostnadene knyttet til for eksempel vedlikehold og drift av skolebygninger o.l. ikke varierer med antall elever. Det kan også være slik at økt konkurranse mellom skolene fører til økte lønninger for å tiltrekke seg de beste lærerne (lærerlønninger utgjør en betydelig del av de totale utgiftene i skolen). Med tilsvarende teknikker som for å bestemme kvalitet, anslår forskerne bak studien at en økning i andelen private skoler på 10 prosent fører til økning i de totale utgiftene til grunnutdanning på 2 prosent.

I en sammenlignende studie av reformer og systemer i Sverige og Chile spør forfatteren hva vi kan lære om fritt skolevalg og nasjonal stykkprisfinansiering av utdanning (Carnoy 1998). En av konklusjonene er at resultatet av en reform, som den svenske friskolereformen og den chilenske, er avhengig av befolkningens holdninger til offentlig sektor. Det hevdes at svenskens sterke ideologiske støtte til offentlig sektor generelt gjorde at den offentlige skolen ikke i nevneverdig grad ble svekket. I Chile derimot, der

forestillingen om at de private skolene var betydelig bedre enn de offentlige, skjedde det en masseflukt og forskyvning i elevmassen fra offentlige skoler til private skoler (ibid).

Avslutning: Systemet med private skoler i Norge, Sverige og Danmark

Gjennom dette notatet har vi gitt et overblikk over utbredelsen og framveksten av private skoler i Norden, med en hovedvekt på Norge, Sverige og Danmark. Vi har satt dette i sammenheng med skolestruktur og regelverk. Selv om skolesystemene i de nordiske landene er beslektet, har de på flere områder fulgt ulike utviklingsveier. I dette notatet har vi forsøkt å identifisere og peke på sentrale likheter og forskjeller på tvers av det enkelte land. I det følgende vil vi kort oppsummere de viktigste elementene. Tabell 1 oppsummerer de viktigste punktene.

Begrepsbruken i forbindelse med private skoler i Norden er ganske sammenfallende i Norge, Sverige og Danmark, men begrepsbruken har også spilt en rolle i debatten i det enkelte land. I Norge omtales skoler som drives av andre aktører enn det offentlige som privatskoler. I perioden fra 2003 til 2007 ble det innført et skille mellom friskoler og private skoler gjennom friskoleloven. Dette skillet ble opphevet ved innføringen av privatskoleloven i 2007. I Sverige skilles det derimot mellom privatskoler og friskoler, der det kun er friskoler som mottar offentlig støtte. I Danmark benyttes begrepene noe om hverandre, og forskjellen mellom private skoler og friskoler har ingen praktisk betydning.

En av de sentrale forskjellene med hensyn til private skoler i Norden er graden av offentlig finansiering og foreldrebetaling. I Danmark gis det offentlig støtte til tre fjerdedeler av skolens utgifter, mens den offentlige andelen i Norge er noe høyere, 85 prosent. Det resterende økonomiske behovet må finansieres på annet vis, vanligvis gjennom foreldrebetaling, som for eksempel skoleavgift. Størrelsen på foreldrebetaling og skoleavgift varierer ikke bare mellom landene, men også mellom skoletyper og mellom de enkelte skoler. For å motta offentlig støtte er det i Sverige et krav om at det ikke kreves foreldrebetaling. Til gjengjeld er friskolene fullt finansiert på samme grunnlag som de offentlige skolene ved at de offentlige midlene, «skolpeng», følger den enkelte elev. Et annet punkt der Sverige skiller seg fra de andre nordiske landene, er mulighetene til å hente utbytte fra driften.

Andelen private skoler og andelen elever innskrevet ved private skoler varierer mellom de nordiske landene. Vi har sett at andelen jevnt over er noe lavere enn i resten av Europa, med Danmark som det landet som tradisjonelt har den høyeste andelen elever i private skoler. Trender og tendenser i utviklingen på området er også noe forskjellig i de nordiske landene. Vi har i dette notatet sett at det har vært en betydelig vekst i andelen private skoler og andelen elever i private skoler i Sverige. Denne veksten kom i hovedsak som en følge av de svenske skolereformene på begynnelsen av 1990-tallet. Vi har også sett en noe mer moderat vekst i Norge i samme periode, med et oppsving i perioden mellom 2003 og 2007. Sverige og Norge hadde omtrent samme andel elever i priva-

te skoler fram til 1992. Den store økningen i Sverige de senere årene har ført til relativt store forskjeller, særlig på videregående skolenivå. Norge ligner i større grad på Finland og Island med hensyn til utbredelse av private skoler.

Tabell 1 Oppsummerende tabell. System med private/frittstående skoler i Norge, Sverige og Danmark.

	Norge	Sverige	Danmark
Betegnelse	Privatskole	Friskola vs. privatskola	Friskole vs. privatskole
Lovgrunnlag	Lov om privatskoler	Friskoleloven	Friskoleloven
Offentlig støtte til privatskole/ friskole	85 %	100 %	75 %
Foreldrebetaling	Ja	Nei, kun mulig i privatskoler uten offentlig støtte	Ja
Utbytte	Nei	Ja, forutsatt viss egenkapital i skolen	Nei
Kriterier for offentlig støtte	Alternativ til offentlig tilbud på pedagogisk, religiøst eller språklig grunnlag	Ingen foreldrebetaling	Alternativ til offentlig tilbud på pedagogisk, religiøst eller språklig grunnlag
Fritt skolevalg (karakterbestemt) grunnskole	Nei, bestemt av skolekrets	Ja, men bostedsbestemt dersom en skole er full	Nei, bestemt av skolekrets
Fritt skolevalg (karakterbestemt) videregående skole	Innenfor fylke	Ja	
Andel private grunnskoler	5 %	15 %	25 %
Andel elever i private grunnskoler	2,6 %	11 %	14,2 %
Andel private videregående skoler	19 %	48 %	-
Andel elever i private videregående skoler	7 %	25 %	-

Vi har i dette notatet sett at skoler drevet av frittstående aktører spiller en rolle i utdanningssystemet i de fleste land i Europa, også i Norden. Dette gjelder i ulik grad på grunnskole- og videregående skolenivå. Vi har vist at det er relativt store forskjeller i utbredelse og utvikling på dette området i Norden, der Sverige med sin friskolereform er et ytterpunkt. Framveksten av og utbredelsen av frittstående skoler ser på mange måter ut til å falle sammen med tendenser i de nordiske landene de siste tiårene til desentralisering av utdanningssystemene, fra et statlig styrt system til større administrativ makt til

kommunene. Samtidig ser vi at det er utviklet sterkere sentraliserte kontrollorganer og kontrollmekanismer i disse landene med hensyn til standardisering av kompetansekrav og undervisning.

Tidligere utgivelser i det LO-finansierte prosjektet om utviklingen i de nordiske landene

De nordiske modellene etter 2000

Løken, Espen (2009), *De nordiske modellene etter 2000 – bakgrunn og fellestrekk*. Fafo-notat 2009:08

Christensen, Johan, Tone Fløtten, Jon M. Hippe, Jørgen Svalund, Sissel Trygstad (2009), *De nordiske modellene etter 2000 – utviklinga i Norge*. Fafo-notat 2009:09

Kvist, Jon (2009), *De nordiske modellene etter 2000 – utviklingen i Danmark*. Fafo-notat 2009:10

Berge, Øyvind M., Johan Christensen, Jon Erik Dølvik, Tone Fløtten, Jon M. Hippe, Hanne Kavli og Sissel Trygstad (2009), *De nordiske modellene etter 2000 – en sammenliknende oppsummering*. Fafo-notat 2009:11

Berge, Øyvind M. (2009), *De nordiske modellene etter 2000 – tiltak for å dempe finanskrisa i Norden*. Fafo-notat 2009:12

Utgivelser i 2010

Berge, Øyvind M. og Christer Hyggen (2010), *Framveksten av private helseforsikringer i Norden*. Fafo-notat 2010:11

Nergaard, Kristine (2010), *Fagorganisering i Norden. Status og utviklingstrekk*. Fafo-notat 2010:25

Utgivelser i 2011

Fløtten, Tone, Åsmund Hermansen, Jon M. Hippe og Bjørn R. Lescher-Nuland (2011), *Innmeldt påmeldt eller utmeldt? Et annet bilde av utenforskap i Norge*. Fafo-rapport 2011:13

Referanser

- Aftenposten (2009): *SV endrer skolevedtaket*. Aftenposten 03.05.2009, URL, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3057352.ece>
- Almega (2009): Friskolor, kvalitet och vinst. En undersökning av medierapporteringen under hösten 2009. Av second opinion på uppdrag av Almega.
- Bang, Steffen (2003): De frie grundskoler i tal 2001/02, Undervisningsministeriet, Institutionsstyrelsen, Statistik- og Informationskontoret februar 2003.
- Berlingske Tidende (2010): *Chefredaktørens Blog: Troværdighedstjek af dobbeltmoral og fakta*. Innlegg skrevet av BT-redaktør Lisbeth Knudsen 15. mai 2010, URL: <http://lisbethknudsen.blogs.berlingske.dk/2010/05/15/trov%25c3%25a6rdighedstjek-af-dobbelmoral-og-fakta/>
- Dagens Nyheter (2009): *Vi vill att staten återtär ansvaret för skolväsendet*, Dagens Nyheter 20. Oktober 2009, URL: <http://www.dn.se/debatt/vi-vill-att-staten-aterter-ansvaret-for-skolvasendet-1.977905>
- Dagsavisen (2010): *Flere private skoler under Kristin*, Dagsavisen 18. mai 2010, URL: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article485870.ece>
- Dansk Friskoleforening <http://www.friskoler.dk/index.php?id=395>
- Eurydice (2009): National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms. Finland, 2010.
- Eurydice (2010): National summary sheets on education systems in Europe and ongoing reforms. Iceland, April 2010.
- Friedman, M. (1955): The role of Government in Education. I Economics and the Public Interest, ed. Robert A. Solo.
- Glass, Nina og Jan Janssen (1999): De frie grundskoler i tal 1993/94 – 1998/99. Undervisningsministeriet, Institutionsstyrelsen 1999.
- Helgøy, I & A. Homme (2006): Policy tools and institutional change comparing education policies in Norway, Sweden and England. Journal of Public Policy, Vol. 26, No. 2, pp. 141 – 165
- Hornbek, Anne Mette Byg (2009): Elevtal for grundskolen 2008/2009. UNI•C Statistik & Analyse, 16. september 2009.

- Jordahl Lisland, B. (2005): Friskole – en fri skole? En drøftelse av betydningen av frihet i utdanningssektoren med utgangspunkt i friskolevirksomheten etter den nye friskoleloven. CIVITA rapport.
- Karlsen, G.E. (2005): Private schools in Norway in a historical and comparative perspective. Nordisk förening for pedagogisk forskning.
- Kølving, Alexander Uldall (2011): Elevtal for grundskolen 2009/2010. UNI•C Statistikk & Analyse, 6. januar 2011.
- KREVI (2010a): Konsekvenser af en ændret skolestruktur. Et litteraturreview af eksisterende undersøgelser. KREVI – Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut, august 2010.
- KREVI (2010b) Danske kommuners skolestruktur. En kortlægning af skolestrukturen i 2008 og udviklingen fra 1998-2008. KREVI – Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut, august 2010.
- Kunnskapsdepartementet (2003): *Informasjon om den nye friskoleloven*, Rundskriv. URL: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rundskriv/2003/informasjon-om-den-nye-friskoleloven.html?id=109340>
- Norsk offentlig utredning (NOU) (1997): Tilskuddssystemet for private skoler, NOU 1997:16. Avgitt til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 28. april 1997.
- Petterson, L. (2005): Valfrihet eller jämlikhet? En studie av den politiska argumentationen i samband med friskolereformen utifrån John Rawls teori om rättvisa. Södertörns högskola.
- Politiken (2010a): *Løkke sender datteren på privatskole*. Politiken.dk 6. juli 2010, URL: <http://politiken.dk/indland/1011749/loekke-sender-datteren-paa-privatskole/>
- Politiken (2010b): *Danskerne synes Mette Frederiksen er dobbeltmoralisk*, politiken.dk 10. mai 2010, URL: <http://politiken.dk/politik/968200/danskerne-synes-mette-frederiksen-er-dobbeltmoralisk/>
- Politiken (2010c): *S-profil vælger den privatskole hun advarede imod*. Politiken.dk 5. mai 2010, URL: <http://politiken.dk/politik/964299/s-profil-vaelger-den-privatskole-hun-advarede-imod/>
- Politiken (2010d): *Venstre kalder S-lederes skolevalg dobbeltmoralisk*. Politiken.dk 9. mai 2010, URL: <http://politiken.dk/politik/967459/venstre-kalder-s-lederes-skolevalg-dobbeltmoralisk/>
- Politik & International (2008) Danske politikere siger nej til friskoler som forretning. Politik & International 17.08.2010. URL: <http://www.information.dk/171260>
- Proposition (1991/92:95): Om valfrihet och fristående skolor. Regeringens proposition.
- Seitzberg, Stine A. og Lars Ebsen Boldt (2008): Elevtal for grundskolen 2007/2008. UNI•C Statistikk & Analyse 6. oktober 2008.

- SKOLFES (2010): om ändring i Skolverkets föreskrifter om vissa bidrag för elever vid fristående gymnasieskolor och gymnasiesärskolor (riksprislistan) avseende 2010;
- Skollag (1985): Skollag 1985:1100, Kap. 9 § 6a. URL: <https://lagen.nu/1985:1100#K9>
- Skolverket (2008): Privat och offentlig. Fristående skolor i andra länder. Skolverket.
- Skolverket (2010a): Elever i grundskolan läsåret 2009/2010. Enheten för utbildningsstatistik.
- Skolverket (2010b): Skolor och elever i gymnasieskolan, läsåret 2009/2010. Enheten för utbildningsstatistik.
- Skolverket (2011): Skolor och elever i gymnasieskolan, läsåret 2010/2011. Enheten för utbildningsstatistik.
- Soria Moria-erklaringen (2005): *Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09.* URL: http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform_SoriaMoria.pdf
- Söderström, M. & R. Uusitalo 2005: Vad innebar införandet av fritt skolval i Stockholm för segregering i skolan? IFAU Rapport 2005:2
- Undervisningsministeriet (2009): Sektorregnskap for frie grunnskoler 2008, URL: http://www.uvm.dk/~media/Files/IS/PDF10/Tilsyn_regnskab/Regnskab/Sektor/100122_sektorregnskab_frie_2008_2_revideret.ashx
- Undervisningsministeriet (2010a): Tal, der taler 2009. Uddannelsesnøgletal 2009. Undervisningsministeriets statistikpublikationer nr. 1 – 2010.
- Undervisningsministeriet (2010b): Om frie skoler, URL: <http://www.uvm.dk/Uddannelse/Frie%20skoler/Om%20frie%20skoler.aspx>
- Undervisningsministeriet (2010c): Anmeldelse om oprettelse af friskole/privat grundskole, URL: http://www.uvm.dk/~media/Files/IS/DOC08/Tilskud/081030_anmeldelseskema.ashx
- Utdanningsdirektoratet (2009a): *Endelige tilskuddsatser for private grunnskoler 2010.* URL, <http://www.udir.no/Artikler/Privatskoler/Forelopige-tilskuddsatser-for-private-grunnskoler-2010/>
- Utdanningsdirektoratet (2009b): *Beregning av satser til private grunnskoler for 2010.* URL, http://www.udir.no/upload/privatskoler/tilskudd/satser_09/beregning_satser_private_grunnskoler_2010.pdf

- Utdanningsdirektoratet (2010a): *Skolefakta - Elevar, lærarar, skolar*, URL: <http://skoleporten.utdanningsdirektoratet.no/rapportvisning.aspx?enhetsid=00&vurderingsomrade=fed86d60-df13-45c8-a544-457b84fc8216&underomrade=864ffad8-86a4-4bdd-831b-bc52089b2556&skoletype=0&periode=2004-2008&orgAggr=P&fordeling=2#rapport>
- Utdanningsdirektoratet (2010b): Søknader om nye privatskoler fra skoleåret 2010/2011, URL: <http://www.udir.no/Artikler/Privatskoler/Soknader-om-oppstart-av-nye-privatskoler-fra-skolearet-20102011/>
- Utdanningsdirektoratet (2010c): *37 søknader om etablering av privatskoler*, URL: <http://www.udir.no/Artikler/Privatskoler/37-soknader-om-etablering-av-privatskoler/>
- Utdanningsdirektoratet (2010d): *Utdannings-speilet 2009 – Tall og analyse av grunnopplæringen i Norge*. Oslo, Utdanningsdirektoratet.
- Utdanningsdirektoratet (2011): *Beregning av satser for private grunnskoler for 2011- ny mobell*, URL: http://www.udir.no/upload/privatskoler/tilskudd/tilskudd_11/Beregning_satser_gs_2011.pdf
- Utdanningsdirektoratet (2011b): *Skolefakta - Elevar, lærarar, skolar*, URL: <http://skoleporten.utdanningsdirektoratet.no/rapportvisning.aspx?enhetsid=00&vurderingsomrade=fed86d60-df13-45c8-a544-457b84fc8216&skoletype=0>
- Utdanningsforbundet (2002): Stykkprisfinansiering som ressurstilodelingsmodell i barnehage og skole. Utredning 2002:2. Utarbeidet i avdeling for utredning i Utdanningsforbundet av en arbeidsgruppe ledet av Åshild Olaussen.
- Waldorfskolofederationen (2007). *En väg til frihet. Målbeskrivning för waldorfförskolor och waldorfskolans läroplan. Åldern 1 - 19 år*. Levande kunskap. URL: http://www.waldorf.se/pdf/en_vag.pdf

Privatskoler i Norden

I dette notatet ser vi nærmere på utviklingen av privatskoler i Norden. Rett til utdanning for alle borgere står sentralt i de nordiske landene. Denne retten er en forutsetning for at vi skal kunne ta vare på og videreutvikle velferdssamfunnet med små sosiale forskjeller mellom folk. Det offentlige har ansvaret for drift av skolene og finansiering av utdanningen, og tradisjonelt har det offentlige også drevet tilnærmet alle skoler på grunnskole- og videregående nivå. Men reformer og lovendringer har lagt til rette for at det nå åpnes for stadig flere frittstående skoler i alle de nordiske landene. I Sverige utgjør antallet frie grunnskoler i dag 15 prosent, og andelen private gymnaser snart halvparten av alle skoler. I Norge er 18 prosent av de videregående skolene og 5 prosent av grunnskolene private. I Danmark, hvor det tradisjonelt har vært et større innslag av frittstående skoler, er i dag 25 prosent av grunnskolene friskoler.